

SCRIPTIESEMINAAR

OVERZICHT COLLEGES EN OPDRACHTEN

1. Hoe begin ik aan een scriptie?	College op 29/09/2015
Opdrachten 1.4.1 en 1.4.2	Deadline: 08/10/2015
2. Hoe is een scriptie opgebouwd?	College op 13/10/2015
Opdrachten 2.6.1 en 2.6.2	Deadline: 22/10/2015
3. Hoe verwerk ik literatuur in een scriptie?	College op 27/10/2015
Opdrachten 3.5.1 en 3.5.2	Deadline: 05/11/2015
4. Hoe verwijst ik naar bronnen in een scriptie?	College op 10/11/2015
Opdrachten 4.4.1 en 4.4.2	Deadline: 19/11/2015
5. Hoe schrijf ik een scriptie? (I)	College op 24/11/2015
Opdrachten 5.3.1 en 5.3.2	Deadline: 03/12/2015
6. Hoe schrijf ik een scriptie? (II)	College op 08/12/2015
Eindopdracht	Deadline: 12/01/2016

ARTIKELN

Balen, E. van, J. Caspers en T. van der Wouden, 'Modale partikels in het Nederlands als tweede taal: aanwijzingen voor een vaste wervingsvolgorde'. *Internationale Neerlandistiek* 48, (2) 2010, 31-40.

Dynarowicz, E., 'Intertekstualiteit als positioneringsstrategie. Perzische soefidichters in het werk van Kader Abdolah'. *Internationale Neerlandistiek* 53, (1) 2015, 29-46.

Heuckelom, K. van, "'In Holland staat een huis". De uitbeelding van Poolse immigranten in recente Nederlandse speelfilms'. *Internationale Neerlandistiek* 53, (2) 2015, 113-140.

Meerbergen, S. van, 'De kerk als een slagroomtaart. Een multimodale vertaalanalyse van veranderende kindbeelden in de Zweedse vertaling van *Nijntje in de sneeuw*'. *Internationale Neerlandistiek* 50, (1) 2012, 4-19.

AANBEVOLEN LITERATUUR

Eco, U., *Hoe schrijf ik een scriptie*. Yond Boeke en Patty Krone (vert.). Amsterdam, 2003.

Haeseryn, W., *De schrijfregels*. Radboud Universiteit Nijmegen, 2010. Geraadpleegd op 24 juli 2015 via www.ru.nl/publish/pages/551855/schrijfregels-versie20101.pdf

Oosterbaan, W., *Een leesbare scriptie*. Amsterdam/Rotterdam, 2004.

Wachter, L. De en C. Van Soom, *Academisch schrijven. Een praktische gids*. Den Haag, 2010.

1. HOE BEGIN IK AAN EEN SCRIPTIE?

1.1 INLEIDING

1.1.1 WAAROM SCHRIJF IK EEN SCRIPTIE?

Lees onderstaande uitspraken over het schrijven van een scriptie. De eerste drie zijn van Eco (2003, p. 261), de laatste is gebaseerd op Oosterbaan (2004, p. 70). Kijk jij ernaar uit om een scriptie te schrijven? Waarom wel/niet?

‘een scriptie schrijven is leuk’

‘de scriptie is net een koe die je helemaal kunt uitmelken’

‘Je moet de scriptie zien als een uitdaging. De uitdager ben je zelf: je hebt jezelf aan het begin een vraag gesteld waarop je het antwoord nog niet wist.’

Je scriptie is een ‘visitekaartje’

Lees ook onderstaand citaat van Umberto Eco (2003, pp. 12-13). Welke vaardigheden kan je volgens hem leren tijdens het scriptieproces?

‘[...] juist het schrijven van je scriptie kan (ook als de rest van je universitaire ‘loopbaan’ teleurstellend of frustrerend is geweest) de gelegenheid zijn om het positieve en opbouwende aspect van het studeren te hervinden. En daarmee bedoel ik dan niet zozeer het vergaren van kennis, als wel het kritisch uitwerken van ideeën, het verwerven van een zekere vaardigheid in het onderkennen van problemen (iets wat in het hele verdere leven van pas komt); het volgens een bepaalde methode benaderen van die problemen en het uiteenzetten ervan volgens bepaalde communicatietechnieken.’

1.1.2 WAT IS EEN SCRIPTIE?

Wat is het verschil tussen een essay, een scriptie en een proefschrift? Schrijf per genre een paar kernwoorden op.

het essay	de scriptie (= de thesis)	het proefschrift = de dissertatie

1.1.3 WELK ONDERWERP KIES IK?

Heb je al nagedacht over een scriptieonderwerp? Lees en bespreek vervolgens onderstaande tips van Eco (2003, pp. 22-23) die je kunnen helpen bij het kiezen van een geschikt onderwerp.

TIP! *‘Het onderwerp moet aan de belangstelling van de kandidaat beantwoorden’*

TIP! *‘De te raadplegen bronnen moeten te vinden zijn’*

TIP! *‘De te raadplegen bronnen moeten hanteerbaar zijn’*

TIP! *‘De kandidaat moet genoeg ervaringen hebben om de methodologische opzet van het onderzoek aan te kunnen.’*

1.1.4 WELKE PROBLEEMSTELLING KIES IK?

Wat is het verschil tussen een scriptieonderwerp en een probleemstelling? Verzin per categorie een paar voorbeelden!

het onderwerp = het thema	de probleemstelling = de vraagstelling = de onderzoeksvraag

TIP! 'Onthoud [...] dit grondprincipe: *hoe meer je het gebied inperkt, des te beter je werkt en des te zekerder je van je zaak bent.* [...] Een scriptie kan beter op een artikel lijken dan op een geschiedenisboek of encyclopedie.' (Eco 2003, p. 29)

1.1.5 WELKE THEORIE KIES IK?

Om een onderzoeksvraag systematisch te kunnen beantwoorden, is het vaak noodzakelijk om even stil te staan bij je theoretische uitgangspunten. Van welk theoretisch kader kan je bijvoorbeeld gebruik maken?

TIP! '[...] er wordt niet van je verwacht dat je met een nieuwe theorie komt aanzetten. Wél dat je laat zien dat je theorieën kunt gebruiken.' (Oosterbaan 2004, p. 30)

TIP! 'In een theoretisch hoofdstuk geef je een korte samenvatting van de theorie die je wilt gebruiken. Beschrijf zo precies mogelijk welke elementen van die theorie voor jou van belang zijn. Bij de beschrijvende hoofdstukken moet je de begrippen die je hebt uitgelegd zoveel mogelijk laten terugkomen.' (Oosterbaan 2004, p. 31)

1.1.6 HOE WORDT EEN SCRIPTIE BEOORDEELD?

Je scriptie wordt op drie afzonderlijke onderdelen beoordeeld. Hieronder worden ze kort samengevat.

Inhoud

- ✓ De vraagstelling wordt duidelijk geformuleerd.
- ✓ De vraagstelling wordt systematisch beantwoord.
- ✓ De omgang met (secundaire) literatuur is wetenschappelijk.

Taal

- ✓ Er staan geen taal- en spellingsfouten in de scriptie.
- ✓ Er wordt een gepast stijlregister gehanteerd.
- ✓ Er wordt een vlotte, leesbare stijl gebruikt.

Vorm

- ✓ De scriptie is op een logische en heldere manier gestructureerd.
- ✓ De lay-out is overzichtelijk en vormelijke conventies worden gerespecteerd.
- ✓ De bronvermelding (in de hoofdttekst en in de literatuurlijst) is volledig en consequent.

1.1.7 HOE BEGIN IK AAN EEN SCRIPTIE?

In handleidingen voor het schrijven van scripties wordt steevast aangeraden om voor je begint een werkplan te maken (zie Eco 2003, p. 135 en Oosterbaan 2004, pp. 18-22). Een eerste stap in de goede richting is het bedenken van een **titel**, die immers op kernachtige manier je onderzoeksvraag weergeeft, het samenstellen van een **inhoudsopgave**, waaruit de structuur van je scriptie blijkt, en het schrijven van een **inleiding**, waarin je kort en bondig uitlegt wat je vraagstelling is en hoe je die stap voor stap gaat beantwoorden.

Als **eindopdracht** van het scriptieseminar geef je daarom ca. twee A4'tjes met de volgende onderdelen af:

- ✓ de titel (een duidelijke ondertitel volstaat)
- ✓ de inhoudsopgave (ca. 1 A4'tje)
- ✓ de inleiding (ca. 1,5 A4'tje)

Vanzelfsprekend zullen deze onderdelen in latere fases nog verschillende keren aangepast worden.

TIP! 'de inleiding en de inhoudsopgave [zullen] voortdurend herschreven [...] worden naarmate het werk vordert. Zo gaat dat.' (Eco 2003, p. 138)

TIP! '[...] je kunt hem [de inhoudsopgave, sr] gemakkelijker veranderen, als je iets hebt om te veranderen.' (Eco 2003, p. 134)

1.2 DE ONDERZOEKSVRAAG

1.2.1 OEFENING: WAT IS DE ONDERZOEKSVRAAG?

Bekijk het volgende uittreksel uit de inleiding van een wetenschappelijke paper sociologie en beantwoord de volgende vragen:

- Wat is hier de onderzoeksvraag?
- Wat is het onderdeel 'materiaal en methode'?

Ulrich Beck (1992, 2000) vestigt de aandacht op verschillende veranderingen die onze maatschappij ondergaat. In deze paper focussen we op veranderingen op de arbeidsmarkt. Uit het onderzoek van Diane Perrons (2000) zien we dat de door Beck voorspelde veranderingen zich in het Verenigd Koninkrijk aan het realiseren zijn. In deze paper zal worden nagegaan of deze veranderingen op de arbeidsmarkt ook in België van toepassing zijn. Daarvoor zal eerst een theoretisch kader worden geschetst op basis van bestaande literatuur. Meer bepaald kijken we hoe volgens Beck de eerste moderniteit geleidelijk aan evolueert tot een tweede moderniteit, ook wel reflexieve moderniteit genoemd. Vervolgens bespreken we wat die reflexieve moderniteit eigenlijk inhoudt.

(De Wachter en Van Soom 2010, p. 52)

1.2.2 OEFENING: EEN GOEDE ONDERZOEKSVRAAG?

In de titel wordt de onderzoeksvraag kort en bondig geformuleerd. Wat vind je van onderstaande titels? Ligt er een goede onderzoeksvraag aan ten grondslag? Waarom wel/niet? Indien niet: kan je zelf een onderzoeksvraag binnen het onderwerp bedenken?

- Jongerentaal in Nederland
- De verschillen tussen Geert Wilders en Pim Fortuyn
- De journalistieke receptie van Gerard Reves poëzie in Nederland
- Het belang van Provo
- Rogier Van Der Weyden en de Vlaamse Primitieven
- De invloed van het Engels op het Nederlands
- Postmoderne kenmerken in de roman *In Nederland* van Cees Nooteboom

1.3 BRONNENONDERZOEK

- Hoe ga jij over het algemeen op zoek naar bronnen?
- Waar kan je literatuur over jouw onderwerp vinden?
- Is internet een betrouwbare bron?
- Kan je een vertaling als bron gebruiken?

TIP! ‘Bezwijk niet voor de verleiding om dat allemaal [alles wat je tijdens het hele proces leest] in je scriptie op te nemen. Het is net als in een restaurant: de gasten hoeven ook niet te weten wat zich in de keuken afspeelt.’ (Oosterbaan 2004, pp. 34-35)

- Ken je BNTL (www.bntl.nl) en DBNL (www.dbnl.org)? Welke afkorting hoort bij welke omschrijving? Los ook de afkortingen op!

_____ = _____	_____ = _____
‘een website over de Nederlandse literatuur, taal en cultuurgeschiedenis’; ‘een populaire dienst die duizenden literaire teksten, secundaire literatuur en aanvullende informatie als biografieën en audiovisueel materiaal bevat.’	‘bevat Nederlandse, Vlaamse en buitenlandse titels van publicaties over Nederlandse taal- en letterkunde uit de periode 1940 tot heden (dus geen primaire literatuur), waar mogelijk met een link naar de digitale volledige teksten’

over dbnl	snelnavigatie	zoeken
auteurs: overzichten titels: overzichten organisaties: overzichten	naslagwerken thema's	zoeken in teksten ngram viewer

BNTL

GEAVANCEERD ZOEKEN

publicatietype	Kies er een
jaar	____ voorbeeld: 1984 of 1984- of 1984-1997 of -1984
	☒ Zoek op periode.
auteur	____
	☐ Zoek in bibliografie. ☐ Zoek in auteursthesaurus.
titelbeschrijving	____
trefwoorden	____ woordvolgorde
	☐ Zoek in bibliografie. ☐ Zoek in trefwoordthesaurus.
overige info / samenvatting	____
fulltext/document	____
	zoeken

Legenda van de gebruikte icoontjes

	Boek		Artikel uit boek
	Tijdschrift of reeks		Artikel uit tijdschrift
	Speciale tijdschriftaflevering		Artikel van website
	cd of dvd		Recensie
	Website		

[Naar boven](#)

1.4 OPDRACHTEN

1.4.1 OPDRACHT: WERKEN MET BNTL, DBNL EN INTERNET

Stel: je wil een scriptie schrijven over het dubbelgangersmotief in *De donkere kamer van Damokles* (1958) van W.F. Hermans en de filmadaptatie *Als twee druppels waters* uit 1963. Eerst kijk je of er genoeg (secundaire) literatuur voorhanden is om hierover een scriptie te kunnen schrijven. Je gaat op onderzoek uit... Beantwoord onderstaande vragen!

1. Je vraagt je af of het boek *De donkere kamer van Damokles* gedigitaliseerd is. Op welke website kijk je? Is het boek digitaal beschikbaar?
2. Je bent op zoek naar secundaire literatuur over het motief van de dubbelganger (in de literatuur). Welke website raadpleeg je? Hoeveel publicaties vind je met het trefwoord 'motief dubbelganger'?
3. Eén van de publicaties met het trefwoord 'motief dubbelganger' heeft betrekking op *De donkere kamer van Damokles*. Waar kan je dit artikel vinden?
4. Uiteraard ga je ook op zoek naar secundaire literatuur over *De donkere kamer van Damokles*. Noem de titel van de recentste publicatie over deze roman. Hoe komt het dat je deze publicatie via het trefwoord 'motief dubbelganger' niet op het spoor bent gekomen?
5. Je hebt gehoord dat er een boek bestaat met essays over *De donkere kamer van Damokles* dat online beschikbaar is. Je gaat ernaar op zoek. Om welk boek gaat het en waar tref je het aan? Wanneer verscheen het oorspronkelijk? En wanneer werd het gedigitaliseerd?
6. Je wil kijken of er in de neerlandistiek publicaties voorhanden zijn over boekverfilmingen in het algemeen. Via welke website en op welk trefwoord vind je dergelijke publicaties?
7. Noem een voorbeeld van een publicatie waarin *De donkere kamer van Damokles* én *Als twee druppels water* worden vergeleken/besproken. Kopieer-plak de volledige bibliografische referentie!
8. Voor je theoretisch kader ben je op zoek naar een recent, internationaal standaardwerk over boekverfilmingen en/of adaptaties. Waar begint je zoektocht? Noem de auteur en titel van zo'n werk (één titel volstaat).
9. Uit nieuwsgierigheid vraag je je af welk beroep Hermans naast schrijver uitoefende ten tijde van *De donkere kamer van Damokles*. Waar vind je betrouwbare informatie hierover? Welk antwoord kom je op het spoor?
10. Bestaat er een bruikbare website over het werk van W.F. Hermans? Welke?

1.4.2 OPDRACHT: ONDERWERP BEPALEN EN LITERATUUR ZOEKEN

Bedenk een mogelijk onderwerp voor je Bachelorscriptie. Je hoeft nog geen specifieke onderzoeksvraag te formuleren. Kijk op BNTL welke bronnen er over dit onderwerp voorhanden zijn. Maak een lijstje van minstens tien relevante bronnen. Het volstaat om de bibliografische referenties uit BNTL te kopiëren en vervolgens in een lijstje te plakken. Dit is een voorbeeld van een bibliografische referentie gekopieerd van BNTL:

Bax, Sander. Met zijn rug naar de toekomst: Harry Mulisch als historicus van de Tweede Wereldoorlog. In: *Nederlandse letterkunde* (Nijmegen): 14 (2009) 3 (dec) 215-244.

2. HOE IS EEN SCRIPTIE OPGEBOUWD?

2.1 INLEIDING

Uit welke onderdelen bestaat een scriptie? In welke volgorde staan ze? Maak samen met je buur een lijstje.

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

2.2 TITEL

2.2.1 OEFENING: EEN ADEQUATE TITEL (1)

We hebben al gezien dat de titel in het kort je onderzoeksvraag weergeeft. Je mag best een aantrekkelijke titel verzinnen, maar dan mag je niet vergeten daar een duidelijke ondertitel aan toe te voegen. Wat vind je van de onderstaande titels? (1 t.e.m. 4 zijn titels van wetenschappelijke papers, 5 van een essay, 6 en 7 zijn boektitels)

1. De geschiedenis van Kyoto
2. Onzekerheid op de arbeidsmarkt. Outsourcing in België
3. Familiebanden herbekeken: De groeiende rol van liefde in de vorming en de instandhouding van partnerrelaties
4. Risicopercepties in partnerrelaties. Beïnvloedende factoren
5. Het water is te diep. De media als brug over de kloof tussen geschiedenis en openbaarheid
6. Klink Klaar. Een uitspraak- en intonatiegids voor het Nederlands
7. Een literair-historisch onderzoek naar de effecten van ontleningen op de compositie en de zinging van de Roman van Heinric en Margriete van Limborch

(De Wachter en Van Soom 2010, p. 13)

2.2.2 OEFENING: EEN ADEQUATE TITEL (2)

Studenten uit de tweede bachelor biochemie en biotechnologie schreven een populair wetenschappelijke tekst over de erfelijke spierziekte Duchenne Muscular Dystrophy. Welke van de onderstaande titels is in deze context het best gekozen, en waarom?

- a. Neonatale screening naar Duchenne Muscular Dystrophy. Een afweging tussen wat kan en wat opportuun is
- b. De grens van de mens: een ziekte?
- c. Meer dan 150 jaar strijd tegen DMD, het einde in zicht?! Wat zijn mogelijke therapeutische behandelingen voor de toekomst tegen DMD?
- d. Oude ziekte terroriseert nog steeds ons X-chromosoom
- e. Knutselen met genen. Recente ontwikkelingen in gentherapie openen nieuwe perspectieven voor DMD-patiënten

(De Wachter en Van Soom 2010, p. 15)

2.3 INHOUDSOPGAVE

2.3.1 OEFENING: EEN OVERZICHTELIJKE INHOUDSOPGAVE (1)

Waarom is dit géén goed voorbeeld van een inhoudsopgave?

De houding en invloed van het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Frankrijk op de Europese Integratie.

Van Maastricht tot heden

INLEIDING

1. KORTE HISTORISCHE ACHTERGROND
  - a. Groot-Brittannië
  - b. Duitsland
  - c. Frankrijk
2. DE AANLOOP NAAR MAASTRICHT / HET VERDRAG BETREFFENDE DE EUROPESE UNIE
3. OP NAAR AMSTERDAM
4. VAN AMSTERDAM NAAR NICE
5. DE EUROPESE CONVENTIE
6. DE EUROPESE GRONDWET ONDERTEKEND

BESLUIT

(De Wachter en Van Soom 2010, p. 19)

2.4.2 OEFENING: EEN GOEDE ALINEA-INDELING

Wat kan je verbeteren aan de alinea-indeling in het volgende fragment?

VOORBEELD 1

Jörgen Hofmeester is een gewone man die een enigszins treurig bestaan leidt. Al zijn zekerheden zijn weggefallen.

Eerst is hij zijn echtgenote kwijtgeraakt, die met een minnaar ging samenwonen. Later werd hij verlaten door zijn oudste dochter.

Bovendien heeft hij geen geld want zijn gespaarde kapitaal is in het niets verdwenen na de val van de beurzen na de aanslagen in New York.

2.4.3 OEFENING: DE EERSTE ZIN NA EEN TITEL

Waarom is het beter om je essay niet op de volgende manier te openen?

VOORBEELD 2

Het diner – Herman Koch

Fictie versus realiteit

In hoeverre is dit boek geïnspireerd op de werkelijkheid? Herman Koch heeft zich laten inspireren door de actualiteit; hij heeft waargebeurde feiten verwerkt in een fictioneel verhaal. De vraag is welke gebeurtenissen op de realiteit berusten en welke een verzinsel van de auteur zijn.

2.4.4 OEFENING: EEN OVERZICHTELIJKE PARAGRAAFINDELING

Zijn dit paragrafen? Wat kan je opmerkingen over de interpunctie in de titels?

3.4: 1998 COP 4 in Buenos Aires

Hier werd het Buenos Aires-actieplan ontwikkeld. Dit plan werd ontwikkeld om te beslissen hoe het Kyoto-mechanisme uitgevoerd zou worden. Het actieplan bestaat uit 140 items om het Kyoto-protocol op te leggen en om de operationele details in orde te brengen. Dit mechanisme om de doelen te bereiken zou klaar moeten zijn tegen COP 6 of tegen het jaar 2000. (UNFCCC)

3.5: 1999 COP 5 in Bonn

Op deze top begonnen de partijen werk te maken van het Buenos Aires-actieplan. Ze vervolledigden een definitie over bosactiviteiten en over het beheer en behoud van bossen, graslanden en landbouwgronden. De landen kwamen ook tot een overeenstemming betreffende de basiselementen van een algemeen strafsysteem. Argentinië werd het eerste ontwikkelingsland dat zich ertoe verplichtte een doel te behalen voor de periode 2008 en 2012. (UNFCCC)

3.6: 2000 COP 6 deel één in Den Haag

Deze ontmoeting faalde. Dit falen werd bewerkstelligd doordat de landen niet tot een overeenstemming konden komen over de carbon sinks. Dit was een belangrijke eis van de Verenigde Staten en van Canada.

(De Wachter en Van Soom 2010, p. 41)

2.5 VOETNOTEN

Te veel voetnoten werken storend. Gebruik daarom alleen voetnoten indien nodig. Wanneer is het raadzaam om voetnoten te gebruiken? Leg samen met je buur een lijstje aan.

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

2.6 OPDRACHTEN

2.6.1 OPDRACHT: ONDERZOEKSVRAGEN FORMULEREN

Bedenk minstens twee mogelijke onderzoeksvragen die je zelf interessant zou vinden om te beantwoorden in het kader van je Bachelorscriptie. Formuleer zo bondig mogelijk (in één of twee zinnen).

2.6.2 OPDRACHT: ARTIKEL 'MODALE PARTIKELS IN HET NEDERLANDS ALS TWEDE TAAL'

Lees het artikel (Van Balen, Caspers en Van der Wouden 2010) en beantwoord vervolgens onderstaande vragen.

1. Hoe is het artikel opgebouwd? Som kort de verschillende onderdelen op.
2. Wat is de onderzoeksvraag? Formuleer in max. drie zinnen.
3. Hoe werd het onderzoek aangepakt? Beschrijf de methodologie in een viertal zinnen.
4. Wat is het antwoord op de onderzoeksvraag? Formuleer in een drietal zinnen.
5. De auteurs maken af en toe gebruik van voetnoten. Waarvoor dienen deze voetnoten?
6. Maak een lijstje van minstens tien woorden en/of collocaties die van pas kunnen komen bij het schrijven van een academische tekst.

3. HOE VERWERK IK LITERATUUR IN MIJN SCRIPTIE?

3.1 LITERATUUR VERWERKEN

3.1.1 INLEIDING

Je kan op drie manieren literatuur verwerken in je eigen tekst (zie bijv. Steehouder 1999, pp. 308-311):

1. **Weergeven.** Je kan informatie die je hebt gevonden weergeven op een samenvattende of een parafraserende manier. Je zegt in je eigen woorden waar het om gaat.
2. **Citeren.** Je haalt de woorden van iemand anders letterlijk aan.
3. **Verwijzen:** Je verwijst naar een bepaalde publicatie, zonder dat je de inhoud ervan weergeeft.

3.1.2 OEFENING: WEERGAVE, CITAAT OF VERWIJZING

Hieronder staan drie fragmenten. Wordt de andere bron (1) **weergegeven**, (2) **geciteerd** of wordt ernaar (3) **verwezen**?

VOORBEELD A

Zowel de grenzen tussen kinderen en volwassenen als de grenzen tussen jeugdliteratuur en literatuur voor volwassenen 'zijn niet meer zo absoluut als dertig, veertig jaar geleden' (De Vries 2001, p. 50).

VOORBEELD B

Uit tekstanalyses van Givón (1983) is gebleken dat er een iconisch verband bestaat tussen de voorspelbaarheid en toegankelijkheid van nominale constituenten en hun fonologische omvang (het code-quantity principle).

VOORBEELD C

Dankzij de corpusstudies van onder meer De Meersman (1980, 1983, 1988), De Schutter (1988, 1995, 2003) en Burridge (1993) hebben we op dit moment een gedetailleerd zicht op de woordvolgorde in de zin vanaf de dertiende eeuw tot en met de zeventiende eeuw.

3.2 OMGAAN MET CITATEN

3.2.1 OEFENING: WANNEER CITEREN?

Een tekst met veel citaten is lastig om te lezen. Citaten doorbreken immers jouw eigen schrijfstijl. Daarom is het aangewezen om zuinig te zijn met citaten, en alleen te citeren als het écht nodig is. (vgl. Oosterbaan 2004, p. 62) In de onderstaande passages worden uitspraken van andere auteurs letterlijk aangehaald. In welke gevallen zijn de citaten volgens jou (niet) gerechtvaardigd en waarom (niet)?

VOORBEELD A

'Het leren of verwerven van een tweede taal is een complex gebeuren', beweert Jacomine Nortier (2009, p. 73): 'Verschillende aspecten spelen daarbij een rol en de geleerden zijn het er nog lang niet over eens wat daarbij het belangrijkste is.'

VOORBEELD B

Jos Joosten (2005, p. 81) definieert *literaire kritiek* als 'de verzameling teksten waarin, zonder opgelegd eindoordeel, subjectief, publiekelijk en op schrift - of anderszins geboekstaafd en publiek raadpleegbaar - recent verschenen publicaties becommentarieerd zijn die in aanmerking komen voor het predikaat "literair".'

VOORBEELD C

Wat betekent het om als allochtoon te leven in de Nederlandse samenleving? Op die vraag wordt in de roman *Alleen maar nette mensen* ingegaan. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het hoofdstukje "Davids dagboek" dat begint met de volgende zin: 'De mensen die ze allochtonen noemen, denken de hele dag na over wat het betekent om te horen bij de mensen die ze allochtonen noemen.' (Vuijsje 2010, p. 8)

VOORBEELD D

'De laatste jaren is het aantal online-oefeningen voor Nederlands als vreemde en tweede taal sterk toegenomen', constateren Neukäter en Eschmann (2004).

3.2.2 OEFENING: CITATEN IN- EN UITLEIDEN

Plak citaten nooit zonder uitleg tussen je eigen zinnen. Citeren doe je nooit zomaar! Kijk naar de volgende fragmenten. Hoe integreert de auteur de citaten in haar tekst?

VOORBEELD I

Ook Tom Naegels in zijn roman *Los* (2005) presenteert de echtheid van de etnische ander waaraan de westerling zich niet kan overgeven. De hoofdpersoon van de roman, Tom Naegels, is een Vlaamse journalist die een vriendin heeft die Nadia heet, een Pakistaanse die nog maar kort in België woont. Als Tom bij Nadia komt eten, nadat hij juist een concert van de oervlaamse band de Strangers heeft bezocht, heeft Nadia als verrassing de tafel mooi gedekt:

Op de tafel staan twee borden en daarvoor twee lange rode brandende kaarsen. Kerstkaarsen. In groene plastic houdertjes in de vorm van een hulstblad.

'Ta-daa', zegt Nadia opnieuw, onzekerder nu.

Juist, sorry vergeten.

'Maar dat is prachtig!'

Te laat, niet overtuigend genoeg maar ze besluit het te negeren. 'Nee?' glundert ze. 'Is niet zo romantisch maar beetje ja?'

Waarom zie ik dat dat kerstkaarsen zijn? Waarom kan ik niet gewoon denken: Goh, kaarsen, lekker romantisch? Vanwaar die mentale glimlach (een spottende! Geef maar toe!) om die plastic hulstbladeren? Voel ik me beter dan haar omdat ik weet welke kaarsen er bij welke gelegenheid horen? Kijk ik neer op haar koekjesdozenromantiek? En waarom dan? Omdat die niet echt is? Voor haar is ze echt! Voor haar zijn die kerstkaarsen een authentieke manier om te tonen dat ze van me houdt en dat ze gezellig met mij de avond wil doorbrengen. En wat doe ik, monsieur superieur? Ik zie ons in een Franse tragikomedie, het blijde meisje en de slome jongen, genietend van kerstkaarsen in de late zomer in hun troosteloze keukentje. (Naegels 2005: 55-56)

In deze passage toont Naegels zowel het nostalgisch verlangen naar authenticiteit, een pre-ironische fase, maar hij laat ook zien dat de post-moderne distantie niet langs hem heen is gegaan. Hij eet als het ware van twee walletjes. De authenticiteit ligt bij de buitenstaander die zonder ironische distantie gewoon leuk echt kan zijn. Tom wil wel daarin meegaan, maar hij kan dat niet: hij zoomt zelfs uit de scene en observeert van afstand: de mogelijkheid tot ongecompliceerd *zijn* zonder de afstand is voor hem uitgesloten. Echtheid is het voorrecht van de buitenstaander.

VOORBEELD 2

Samarendra Ambani is ook een buitenstaander al is hij zich daar niet van bewust. Zijn Aziatische uiterlijk maakt hem 'anders', zijn katholieke opvoeding, zijn Zwitserse moeder en vriendin, en zijn Zwitserse paspoort ten spijt. Zelf ziet hij zich als 'het prototype Zwitser'; het is zijn omgeving die hem als 'anders' aanmerkt (p. 97). Wanneer de regionale televisie een item wil maken over Sams lotgevallen in Bagdad mag dat niet langer dan acht minuten duren want:

'U hebt natuurlijk een Zwitsers paspoort, maar u bent niet het prototype Zwitser. Als mensen naar u kijken zien ze toch een Aziaat en daar identificeren onze kijkers zich liever niet mee. Nou ja, ze willen wel, maar ze hebben er moeite mee. Begrijpt u?' (p. 96)

Ook voor de lezer is Sam anders; hij onderscheidt zich vooral door zijn opvallende naïviteit. Alhoewel je vragen kunt stellen bij de betrouwbaarheid van de informatie die de lezer krijgt aangeboden – is hij toch een spion? – is het uiteindelijk Sams naïeve geloof in zijn project, namelijk het dienen van 'de schoonheid en het gebruiksgemak' (p. 85), dat het beeld van Sam bepaalt. Hij doorziet de corrupte en manipulatieve wereld om zich heen niet, en daardoor straalt hij naast naïviteit ook een zekere puurheid en oprechtheid uit. Daarmee onderscheidt hij zich van alle andere personages, misschien met uitzondering van zijn moeder en zieke zus. Zijn vriendin, zijn collega, Max Fehmer, de mevrouw van de Zwitserse ambassade, allemaal vallen ze op door egocentrisme en gebrek aan empathie. Sam blijft authentiek, onaangetast door het rot om zich heen. Hij moet dit met de dood bekopen, maar in morele zin blijft

3.2.3 OEFENING: CITEERCONVENTIES

1. Mag je in een Nederlandse tekst een anderstalig citaat opnemen?

VOORBEELD

In *Representations of the intellectual* omschrijft Edward W. Said (1966: 11) de intellectueel als 'an individual endowed with a faculty for representing, embodying, articulating a message, a view, an attitude, philosophy or opinion to, as well as for, a public'.

2. In welke volgorde staan leestekens, aanhalingstekens en voetnoten? Welke zinnen zijn juist?

Zin 1 = Marco Goud schrijft: 'Onder "publieke poëzie" versta ik teksten die geschreven zijn in opdracht.'³

Zin 2 = Marco Goud schrijft: 'onder "publieke poëzie" versta ik teksten die geschreven zijn in opdracht'³.

Zin 3 = Volgens Goud is publieke poëzie 'openbaar' en 'geschreven in opdracht.'³

Zin 4 = Volgens Goud is publieke poëzie 'openbaar' en 'geschreven in opdracht'.³

Zin 5 = 'Indien ik dicht,' schrijft Van Ostaijen, 'dan is het omdat ik erop vertrouwd absoluut niets te zeggen te hebben'.⁵

Zin 6 = 'Indien ik dicht,' schrijft Van Ostaijen, 'dan is het omdat ik erop vertrouwd absoluut niets te zeggen te hebben'.⁵

3. Wanneer gebruik je vierkante haken?

VOORBEELD

Er wordt aangenomen dat omslagillustraties '[o]ver het algemeen [...] wel in een of andere betrekking [staan] tot de inhoud of tot de titel, al hoeft die betrekking niet diepgaand te zijn' (Van Deel 1992, p. 59).

4. Wat betekent 'sic' tussen haakjes?

VOORBEELD

Jan Fictief (2001) noemt Multatuli 'de grootste Nederlandsse [sic] schrijver ooit'.

5. Wat betekenen 'mijn cursivering' en 'sr' in onderstaand citaat?

VOORBEELD

Marco Goud (2007) definieert dit verschijnsel als volgt:

Onder "publieke poëzie" versta ik teksten die geschreven zijn *in opdracht* – voor een specifieke locatie of gelegenheid – en die gepubliceerd zijn *in de openbare ruimte*: geschilderd op muren, gehakt in steen, gegoten of gegraveerd in metaal, aangebracht op een glazen wand, enzovoort. [mijn cursivering, sr]

6. Waarom ontbreken de aanhalingstekens in bovenstaand voorbeeld?

7. Zet je citaten beter cursief of niet? Waarom?

TIP! Op de website taaladvies.net vind je veel informatie over het gebruik van leestekens, aanhalingstekens, vierkante haken, enz.

3.2.4 OEFENING: CITATEN INTEGREREN

In welke van de onderstaande zinnen werd het citaat niet goed geïntegreerd en waarom?

1. Holleman (1997, p. 12) verstaat onder presentatie 'Presentatie is de manier waarop de leerstof via een bepaald medium onder de aandacht wordt gebracht.'
2. Holleman (1997, p. 12) schrijft: 'Presentatie is de manier waarop de leerstof via een bepaald medium onder de aandacht wordt gebracht.'
3. 'Presentatie is de manier waarop de leerstof via een bepaald medium onder de aandacht wordt gebracht', aldus de definitie van Holleman (1997, p. 12).
4. Holleman (1997, p. 12) verstaat onder presentatie: '[...] de manier waarop de leerstof via een bepaald medium onder de aandacht wordt gebracht.'

(zinnen uit Haeseryn e.a. 2010, pp. 53-54)

3.2.5 OEFENING: CITATEN WEERGEVEN

Bekijk onderstaande fragmenten, geplukt uit wetenschappelijke artikelen uit *Internationale Neerlandistiek*.

1. Citaten worden op twee verschillende manieren weergegeven? Welke, en waarop is dit onderscheid gebaseerd?
2. Wanneer worden vierkante haken gebruikt? Geef voorbeelden uit de fragmenten.
3. Waarom wordt de bronvermelding bij het blok citaat uit het tweede fragment voorafgegaan door de woorden *geciteerd naar*?
4. Onderstreep de werkwoorden en collocaties waarmee citaten en parafrasen worden ingeleid zoals in het onderstaande voorbeeld.

VOORBEELD

Abdollah wijst erop dat de Perzische poëzie vaak de functie van emotionele steun vervult.

FRAGMENT 1

hebben' (Mulisch 1976, p. 52). In het interview met Pam lichtte Mulisch die typering nader toe, onder meer door de ironicus Van het Reve te vergelijken met het type ironicus dat Thomas Mann was:

Van het Reve gebruikt de platte ironie. Thomas Mann daarentegen is een échte ironicus: een groot schrijver. Ironie is het tegenovergestelde zeggen van wat je meent. Bij Thomas Mann is dat helder, je weet precies wat hij bedoelt, bij Van het Reve was dat troebel. [...] Socrates zei: ik weet dat ik niets weet. Hij deed alsof hij niets begreep, maar intussen had hij natuurlijk een heel precieze mening. Dat was doorzichtig; iedereen wist dat Socrates de knapste was. Bij Van het Reve was het ondoorzichtig, je wist niet of hij werkelijk meende dat de Surinamers moesten ophoepelen en dan vertroebel je de ironie (Pam 1981, p. 194).

Een heldere uitleg bij zijn aanval op Van het Reve. Een visie van Mulisch op wesen en functie van de ironie zijn er bovendien uit af te leiden: een *echte* ironicus zegt het tegenovergestelde van wat hij bedoelt maar zorgt er tegelijkertijd voor dat zijn ware bedoeling helder is.³

Om de rol van Thomas Mann in deze ironieopvatting van Mulisch nader te duiden, kan het verhelderend zijn de teksten uit de jaren vijftig van de vorige eeuw erbij te nemen. 'Ironische ernst en ernstige ironie bij Thomas Mann' was zoals gezegd de ondertitel van Mulisch' recensie van Felix Krull. Het is een nogal duistere tekst, met veel retoriek en grote woorden. Mulisch stelt: 'Bij Thomas Mann moet men verdacht zijn op uiterst slinkse verlakkerijen, zeer Europese dubbele bodems en een elektronische intelligentie' (Mulisch 1955). Wat bedoelt Mulisch precies met deze drie, op het eerste gezicht nogal vage typering? Met

FRAGMENT 2

pelijke manier worden uitgelegd (Clauberg 1657, par. 59, p. 49). Dit had trouwens ook Christiaan Huygens al bijzonder gewaardeerd:

Wat aanvankelijk, toen deze filosofie [het cartesianisme, BN] naar buiten kwam, bijzonder beviel, was dat men begreep wat Descartes zei, in tegenstelling tot wat andere filosofen zeiden met hun volledig onbegrijpelijke taal over die kwaliteiten, substantiële vormen, intentionele soorten en zo meer. Radicaler dan iemand vóór hem heeft hij dit misplaatste gebazel verworpen (geciteerd naar Andriessse 1994, p. 363).

Net als de algemene principes van Descartes' filosofie is ook zijn *narratio* 'claire et distincte' gezuiverd van verwarrende verhaallijnen en misleidende zijsporen.

3.2.6 OEFENING: OPMAAK VAN EEN TEKST MET CITATEN

Opmaakconventies kunnen per land, vakgebied en uitgever verschillen. Het belangrijkste is dat je een consequent systeem hanteert. Omdat je een scriptie schrijft binnen de neerlandistiek dien je bovendien de Nederlandse conventies na te volgen. Bekijk hieronder een fragment uit *Auteursinstructies tijdschriften* van Amsterdam University Press. Welke richtlijnen wijken af van de Tsjechische conventies?

Gebruik van cursieven / vet

- ✓ Woorden uit een vreemde taal cursief zetten. Woorden uit een vreemde taal die in de tekst vaak voorkomen alleen de eerste keer cursief zetten.
- ✓ Citaten in de lopende tekst gewoon romein zetten tussen aanhalingstekens. Blokcitaten als zodanig aanleveren.
- ✓ Boektitels en titels van tijdschriften cursief zetten. Titels van artikelen tussen aanhalingstekens plaatsen. [...]
- ✓ Vertalingen van buitenlandse woorden tussen haken en aanhalingstekens achter het woord plaatsen: *praedicatio* ('prediken').
- ✓ Gebruik vet alleen indien strikt noodzakelijk.

Interpunctie en citaten

- ✓ Gebruik enkele aanhalingstekens. Gebruik alleen dubbele aanhalingstekens als het een citaat binnen een citaat betreft. Voorbeeld: 'Dit is de "beste" manier.'
- ✓ Aanhalingstekens zoals gebruikt in andere talen (« ... » of „ ... ”) graag omzetten naar de hierboven beschreven manier.
- ✓ De verwijzingen dienen in het gehele manuscript consequent te zijn:
  - Citaat dat geen volledige zin is: Zoals Gerritsen beweerd had, dat 'dit de beste manier is'.
  - Citaat dat volledige zin is: 'Dit is de beste manier.'
- ✓ Citaten langer dan drie regels scheiden door middel van witregels en het citaat in zijn geheel laten inspringen. Deze 'blokcitaten' krijgen geen aanhalingstekens.
- ✓ Plaats het beletselteken (drie puntjes achter elkaar) binnen citaten tussen vierkante haken als er tekst is weggelaten. Als het begin van de zin is weggelaten, plaats dan de eerste letter van het citaat tussen vierkante haken en gebruik een hoofdletter.
- ✓ Het beletselteken in de lopende tekst tussen spaties plaatsen.
- ✓ Tussen jaartallen en paginanummers geen gedachtestreepjes maar een koppelteken.

Spelling

- ✓ Schrijf getallen onder de twintig uit als woord, gebruik boven de twintig cijfers. (Dus: negentien en 345.)
- ✓ Wanneer getallen of cijfers een hoofdbestanddeel van de tekst vormen kan van deze regel afgeweken worden.
- ✓ In getallen boven de 9999 een punt invoegen voor iedere drie cijfers: 10.000.
- ✓ Schrijf buitenlandse (plaats)namen consequent op dezelfde wijze (bijvoorbeeld: óf Dostojevski óf Dostojewsky en niet beide). [...]
- ✓ Bij procenten, procent voluit schrijven: 65 procent. Indien dit vaak op een pagina voorkomt dan als volgt verkort schrijven: 65% (let op: zonder spatie).
- ✓ Bij jaartallen wanneer het een tijdspanne betreft het eeuwnummer herhalen, dus: 1606-1685. Let op: koppelteken in plaats van gedachtestreepje en geen spaties.

Afkortingen

- ✓ Gebruik alleen afkortingen als dat strikt noodzakelijk is.

(Auteursinstructies tijdschriften [Amsterdam University Press], 2004)

Bekijk op de volgende pagina een bewerkt fragment uit een artikel dat is verschenen in het tijdschrift *Internationale Neerlandistiek* (een uitgave van Amsterdam University Press). Duid de opmaakfouten aan zoals in de eerste alinea!

Mijn onderzoek naar de manipulatie van de historische romancier steunt ten Tste op een vergelijking tussen teksten → dus op intertekstualiteit. De roman zelf kan die verwijzingen naar andere teksten uitbuiten, bijvoorbeeld door werken uit de beschreven periode te citeren. Ik zal dan ook, aan de hand van Paul Claes' systematisering in Echo's echo's (1988), aandacht besteden aan dergelijke referenties.

Ten tweede beschouw ik het beeld dat ik uit de studies van Kemperink en Van Dijk haal als onderdeel van de verwachtingshorizon van de geïnformeerde lezer. Daarmee specificeer ik het lezerstype dat Amossy en Herschberg Pierrot erg algemeen formuleren a.d.h.v. collectieve stereotypes:

C'est bien entendu en le rapportant aux modèles préétablis de la collectivité que le lecteur dégage le schème stéréotypé. Il faut que la représentation littéraire renvoie à une image culturelle d'ores et déjà familière pour qu'il puisse la retrouver (Amossy & Herschberg Pierrot 1997, p. 74).

Naast de studie van intertekstualiteit en van stereotypes, maakt mijn onderzoek naar beeldvorming ook gebruik van de imagologie om de thematiek van het **fin de siècle** te schetsen. Hoewel de imagologie volgens Van Gorp hoofdzakelijk over beeldvorming over de landsgrenzen heen gaat, doel ik veeleer op de beeldvorming van een literaire periode – het **fin de siècle** – doorheen de tijd. In het Lexicon van literaire termen definieert Van Gorp het begrip imagologie als volgt:

Deelgebied van het comparatisme, vooral bedreven in Frankrijk en in het Duitse taalgebied, waarin onderzocht wordt welk globaal beeld of imago men van een bepaalde literatuur en cultuur heeft in het buitenland (Van Gorp 2007, p. 226).

In principe is de methode van de imagologie dus dezelfde, alleen ligt bij mij de nadruk meer op een diachronische aanpak dan op een geografische. Op die manier bespreek ik het 'inhoudelijke beeld' van het **fin de siècle** dat in de romans van Rosenboom en Komrij opgeroepen wordt.

Hoe slaagt een tekst er nu in om een bepaald beeld op te roepen en over te dragen op de lezer? Met andere woorden, hoe komt de beeldspraak, het „vormelijke beeld“ zo men wil, tot stand? Om die vraag te beantwoorden, is het belangrijk te weten dat een beeld in een literaire tekst steeds geconstrueerd wordt door een netwerk van **catchwords** die een ideologische lading dekken. Het ene woord roept in combinatie met het andere een bepaald beeld op. Zo is de associatie van het zwarte met het dierlijke en het instinctieve een typisch cliché van de traditionele koloniale roman. Om een beeld te achterhalen, volstaat het om de tekst aandachtig te ontleden met oog voor de formulering en de context van bepaalde signaalwoorden: „Dénombrer, démonter et expliquer ces types de discours, montrer et démontrer comment l'image, prise globalement, est un élément d'un langage symbolique, tel est l'objet même de l'imagologie“ (Pageaux 1988, p. 11). In mijn bespreking heb ik dan ook veel aandacht voor de metaforiek en het woordgebruik die een bepaald beeld tot uitdrukking brengen.

voluit schrijven: ten eerste

hier hoort een gedachtestreepje (- in plaats van -)

titels van boeken niet onderstrepen maar cursiveren

3.3 CITEER(WERK)WOORDEN

3.3.1 OEFENING: VOORBEELDEN VAN CITEERWERKWOORDEN

Om een citaat (of een parafraze!) in te leiden, kan je gebruik maken van 'citeerwerkwoorden', zoals het werkwoord *beschrijven* in het eerste fragment van de vorige oefening. Hieronder staan er nog een paar op een rijtje. (overgenomen van Steehouder 1999, p. 312) Ken je ze allemaal? Voeg er nog een aantal aan toe!

VOORBEELDEN VAN CITEERWERKWOORDEN

behandelen	melden	ter sprake brengen	.....
betogen	noemen	vermoeden	.....
betwijfelen	stellen	weergeven	.....
beweren	suggereren	zeggen	.....
inventariseren	tegenwerpen	zich afvragen	.....

3.3.2 OEFENING: DE JUISTE (CITEER)WERKWOORDEN GEBRUIKEN

Het is uiteraard belangrijk om het meest geschikte citeerwerkwoord te gebruiken. Vul hieronder naar gelang van de context het juiste prefix of voorzetsel aan! Niet alle werkwoorden hieronder zijn overigens citeerwerkwoorden.

- Onderzoek wijst _____ dat mannen liever impotent dan kaal worden.
- Buelens wijst er _____ dat Claus in de jaren zestig een andere taal en gewijzigde toon hanteert.
- In dit gedicht worden deze tegenstrijdige gevoelens mooi _____ gegeven.
- De film *12 Years A Slave* is gebaseerd op een boek van Salomon Northup uit 1853. Zoals de titel al _____ geeft, handelt het boek over de jaren die de auteur in slavernij doorbracht.
- Volgens de politicus moeten er meer wegen komen. De Groningse onderzoeker A. Brandt werpt echter _____ dat dit op lange termijn geen goede oplossing is.
- Nieuwe onderzoeksresultaten werpen een licht _____ de mogelijke oorzaak van chronisch vermoeidheidssyndroom.

3.3.3 OEFENING: ANDERE TALIGE MIDDELEN OM EEN CITAAT AAN TE KONDIGEN

Niet alleen citeerwerkwoorden, maar ook bijvoorbeeld preposities als *volgens* kunnen de mening of een uitspraak van een andere auteur inleiden. Vul de volgende zinnen aan en kies uit: *volgens* – *aldus* – *navolging* – *noemen* – *menen*

- UvA-hoogleraar Michiel van Kempen _____ *Surinaamsche mengelpoëzy* (1804) 'een belangrijk boek binnen de planterspoëzie die Suriname heeft voortgebracht'.
- _____ Van Kempen is *Surinaamsche mengelpoëzy* een belangrijk boek.
- '*Surinaamsche mengelpoëzy* (1804) is een belangrijk boek binnen de Surinaamse planterspoëzie', _____ Michiel van Kempen.
- In _____ van Michiel van Kempen _____ Ron de Bouw dat *Surinaamsche mengelpoëzy* een belangrijk boek is.

3.4 LEREN PARAFRASEREN

3.4.1 OEFENING: EEN GOEDE PARAFRASE?

Zoals we hebben gezien, is het raadzaam om zuinig te zijn met citaten. Je kan de uitspraken van andere auteurs in veel gevallen beter parafaseren. Als je dat doet, vergroot je immers de leesbaarheid van je eigen tekst. Hieronder vind je een fragment uit een artikel dat in het populairwetenschappelijke tijdschrift *Onze taal* verscheen. Wat vind je van de parafrases hieronder? Welke geeft volgens jou de inhoud van de oorspronkelijke tekst het beste weer?

OORSPRONKELIJKE TEKST

Twee- en meertaligheid is een zó algemeen menselijk verschijnsel – mensen komen immers niet met een taal ter wereld, maar met een taalvermogen, dat ons in staat stelt om meer dan één taal te verwerven – dat dit eigenlijk het uitgangspunt zou moeten zijn voor taalbeleid. Maar dit soort inzicht is in Nederland niet erg wijdverbreid, en lijkt bij beleidsmakers vrijwel onbekend te zijn, met als gevolg een grote verspilling van talent onder allochtone leerlingen.

Het denken over allochtone anders-taligen wordt in Nederland gedomineerd door het begrip 'taalachterstand'. Anderstaligheid is in die optiek alleen maar goed voor problemen, die aangepakt moeten worden. Maar in feite vormen tweetalige mensen die én goed Nederlands én goed hun moedertaal beheersen, een enorm sociaal, cultureel en economisch kapitaal, dat nu ten onrechte maar nauwelijks benut wordt in ons land.

Bron: Reinier Salverda, 'Meer talen, meer toekomst'. *Onze taal* 77, (2/3), p. 61.

PARAFRASE A

Volgens Reinier Salverda (2008, p. 61) worden de capaciteiten van twee- en meertaligen in Nederland onterecht maar nauwelijks benut. Taalbeleidsmensen hebben alleen aandacht voor taalachterstand, terwijl tweetaligen die zowel het Nederlands als hun moedertaal goed beheersen een enorm sociaal, cultureel en economisch kapitaal vormen.

PARAFRASE B

Reinier Salverda (2008, p. 61) wijst erop dat meertaligheid in Nederland wordt geassocieerd met 'taalachterstand'. Het taalbeleid is daar volgens hem te veel op afgestemd. Hij vindt dat beleidsmakers meer oog zouden moeten hebben voor wat twee- en meertaligen ons te bieden hebben.

PARAFRASE C

Reinier Salverda (2008, p. 61) toont aan dat niet de taal maar het taalvermogen aangeboren is. Het is dankzij dit taalvermogen dat wij meerdere talen kunnen verwerven.

3.5 OPDRACHTEN

3.5.1 OPDRACHT: ARTIKEL 'INTERTEKSTUALITEIT ALS POSITIONERINGSSTRATEGIE'

Lees het artikel (Dynarowicz 2015). Beantwoord vervolgens de vragen en voer de opdrachten uit.

1. Wat is de achterliggende probleemstelling van dit artikel? Formuleer in een paar zinnen.
2. Wat is de conclusie van de auteur? In welk opzicht is intertekstualiteit een positioneringsstrategie van Kader Abdolah? Formuleer je antwoord in een viertal zinnen.
3. Waarom wordt de titel 'Oosterse sluiers' in het artikel tussen aanhalingstekens gezet, en de titel *Portretten en een oude droom* cursief?
4. Op p. 35 wordt twee maal een beletselteken tussen vierkante haken gebruikt, zowel in een blokcitaat als in een citaat in de lopende tekst. Wat drukt dit teken uit?
5. Bekijk de blokcitaten op p. 42: waarom staat het ene citaat cursief en het andere niet?
6. Omcirkel de citeerwerkwoorden in de tekst. Som tien voorbeelden van citeerwerkwoorden op.

3.5.2 OPDRACHT: LEREN PARAFRASEREN

Hieronder staan twee fragmenten uit artikelen die oorspronkelijk in het populairwetenschappelijke tijdschrift *Onze taal* verschenen. Stel dat jij twee verschillende wetenschappelijke werkstukken schrijft over **(1)** Nederlandse uitleenwoorden en **(2)** de invloed van tweetalig onderwijs op de Nederlandse taalvaardigheid. Wat is volgens jou dan de belangrijkste informatie? Probeer die informatie weer te geven door middel van een parafraze/samenvatting in maximaal vier zinnen. Gebruik je eigen woorden. Leid de parafraze/samenvatting in met een citeerwerkwoord. Vergeet de bronvermelding niet!

(1)

Welke Nederlandse woorden zijn volgens u in de meeste andere talen terechtgekomen, vroeg Nicoline van der Sijs in het septembernummer. In deze aflevering van 'Etymologica' de reacties – én de juiste antwoorden.

■ WATER

In totaal hebben we tot nu toe 17.560 Nederlandse woorden gevonden die aan een of meer van de 138 talen zijn uitge-

polder werden veel genoemd. Uit de kaart hiernaast blijkt dat *dijk* door 14 talen is overgenomen, voornamelijk in Europa. Maar *dijk* is veel minder verbreid dan *dam*, dat echter door niemand van de *Onze Taal*-lezers is genoemd. *Dam* is 26 keer uitgeleend en komt behalve in Europese talen ook voor in bijvoorbeeld het Papiaments, het Sranan-tongo en het Indonesisch. *Polder*, de tweede watermanagementterm die door *Onze Taal*-lezers werd genoemd, is zelfs 36 keer uitgeleend. Hoewel dat een hoog aantal is, moet hierbij worden bedacht dat het woord in de meeste talen een exotisme is: het wordt uitsluitend gebruikt ter aanduiding van een zaak die kenmerkend is voor de Nederlandse cultuur; het is typisch een woordenboekwoord, dat in een vreemde taal zelden in het wild wordt aangetroffen.

Polder en *dijk* zijn dus, net zomin als maritieme termen, de meest uitgeleende woorden. Maar welke zijn dat dan wel? Slechts twee lezers van *Onze Taal* hebben het Nederlandse woord genoemd dat met stip op nummer één staat. Dat is *baas*, dat 57 keer is uitgeleend. Daar moet overigens wel een kleine relativering bij worden aangebracht, want lang niet alle talen hebben het woord rechtstreeks ontleend aan het Nederlands. Diverse talen hebben het in de Amerikaans-Engelse vorm *boss* leren kennen, en sommige talen hebben zowel het Nederlandse woord *baas* als het

Het clichébeeld dat Nederlandse uitleenwoorden vooral te vinden zijn op het gebied van de scheepvaart, blijkt niet te kloppen.

leend. Er zijn – ik zou haast zeggen uiteraard – geen woorden gevonden die in alle 138 talen terechtgekomen zijn. Maar welke scoren het hoogst? Lezers van *Onze Taal* dachten na de scheepvaartwoorden aan termen op het gebied van watermanagement – zoals dat wordt genoemd sinds Willem-Alexander zich ermee bezighoudt. Vooral *dijk* en

Amerikaans-Engelse woord *boss* geleend; daarom is het woord strikt genomen niet aan 57 verschillende talen uitgeleend, maar 'slechts' aan 47.

■ HUIS-TUIN-EN-KEUKENWOORDEN

Waarom is uitgerekend *baas* het meest uitgeleend? We moeten wel concluderen dat Nederlanders en Vlamingen

Bron: Nicole van der Sijs, 'De meest uitgeleende Nederlandse woorden'. In: *Onze taal* 79, (11) 2010, p. 320.

(2)

Engels inderdaad invloed zou hebben, zouden de scholieren niet alleen *gefaxed* schrijven, maar ook iets als *geflaked* in plaats van *geflaakt*. Verder vroegen we alle leerlingen naar samenstellingen, meervoudsvormen van woorden op -y en bezitsvormen, om te kijken of ze dingen zouden opschrijven als *lange afstandloper*, *hobbies* of *Jan's fiets* (in plaats van *Jans fiets*).

Op al deze spellingonderdelen maakten de leerlingen uit het tweetalig onderwijs weliswaar iets meer fouten dan de reguliere leerlingen, maar het verschil is zó klein dat het op toeval zou kunnen berusten. Dit type fouten wordt in het Nederlands sowieso veel ge-

■ 'JUIST EEN MOMENT'

De conclusie is duidelijk: leerlingen in het tweetalig onderwijs maken in hun Nederlands meer fouten. Het lijkt er inderdaad op dat al dat Engels op een tweetalige school het Nederlands van de leerlingen negatief beïnvloedt.

De zin 'In Holland je kunt veel tulpen zien' werd door leerlingen uit het tweetalig onderwijs vaker goedgekeurd.

maakt. Correct Nederlands schrijven vergt hier beheersing van niet de meest voor de hand liggende spellingregels, en daarbij doet het er kennelijk niet zo veel toe of je tweetalig onderwijs volgt of niet.

■ INSTINKWOORDEN

Op andere spellingonderdelen scoorden de tweetalige leerlingen wél minder goed, bijvoorbeeld bij hoofdletters en leestekens. Als we de leerlingen uit het tweetalig onderwijs vroegen data op te schrijven, deden ze dat volgens de Engelse conventie en niet volgens de Nederlandse: dus *26 Juli 1979* en niet *26 juli 1979*. Ook verder doken vaker hoofdletters op. Dan schreven ze bijvoorbeeld *Minister President* in plaats van *minister-president*, waaruit blijkt dat ook de leestekens soms worden aangepast naar Engels model.

Verder vroegen we leerlingen zinnen met een Engelse woordvolgorde te beoordelen, zoals 'In Holland je kunt veel tulpen zien.' Die werden door leerlingen uit het tweetalig onderwijs vaker goedgekeurd dan door de overige scholieren.

Ten slotte lieten we leerlingen Engelse zinnenjjes vertalen die 'instinkwoorden' bevatten, zoals *map* ('kaart', en dus niet 'map'), *global* ('wereldwijd', niet 'globaal') en *line* (in de betekenis 'regel', niet 'lijn'). Leerlingen uit het tweetalig onderwijs kiezen vaker voor de gemakkelijke weg en geven een té letterlijke vertaling. *Huisgemaakte taart* bijvoorbeeld als vertaling van *homemade pie* in plaats van *zelfgebakken taart*.

■ JAN'S FIETS

Allereerst hebben we gekeken naar spelling. De gecursiveerde woorden in een Nederlands zinnetje als 'De lange afstandloper heeft de brief over zijn hobby's gefaxt' zouden in het Engels geschreven worden als *long distance runner* (met spaties), *hobbies* (met een ie-meervoud) en *faxed* (let op de uitgang). Heeft die Engelse schrijfwijze invloed op de Nederlandse?

We lieten leerlingen voltooide deelwoorden vormen, zowel op basis van aan het Engels ontleende werkwoorden (zoals *faxen*) als op basis van niet-bestaande woorden (*flaken*). Als het

Bron: Maaïke Govers, "Wij misbegrijpen elkaar". De invloed van tweetalig onderwijs op de Nederlandse taalvaardigheid'. In: *Onze taal* 78, (1) 2009, p. 9.

4. HOE VERWIJS IK NAAR BRONNEN IN MIJN SCRIPTIE?

4.1 INLEIDING

- Wat is plagiaat?
- Wat is het verschil tussen weergeven (samenvatten of parafraseren) en citeren?
- Wat gebruik jij zelf: het auteur-jaarsysteem, of het voetnootsysteem? Waarom?

VOORBEELD

Auteur-jaarsysteem	Voetnootsysteem
Zowel de grenzen tussen kinderen en volwassenen als de grenzen tussen jeugdliteratuur en literatuur voor volwassenen 'zijn niet meer zo absoluut als dertig, veertig jaar geleden' (De Vries 2001, p. 50).	Zowel de grenzen tussen kinderen en volwassenen als de grenzen tussen jeugdliteratuur en literatuur voor volwassenen 'zijn niet meer zo absoluut als dertig, veertig jaar geleden'. ⁶ ⁶ A. de Vries, 'Het kinderboek in niemandsland. Het verdwijnende kinderboek revisited'. In: <i>Literatuur zonder leeftijd</i> 54 (2001), p. 50.

4.2 AUTEUR-JAARSYSTEEM

4.2.1 OEFENING: BRONVERMELDING IN DE TEKST

Hieronder zie je twee willekeurig gekozen fragmenten – uit een artikel over pluricentrisme in taal en cultuur (A) en uit een boek over Paul van Ostaijen (B). Beantwoord de vragen!

1. Bekijk eerst de bronverwijzingen in fragment A en B. Er zijn enkele verschillen. Welke?
2. Waarom wordt in fragment A eerst verwezen naar Muhr zonder paginanummer, terwijl in de tweede alinea wél een paginanummer wordt vermeld?
3. In fragment B vinden we deze bronverwijzing: [in Roggeman 1975b:10]. Waarom staat daar 'in'? En wat betekent die 'b'?
4. Wat betekenen de onderstaande Latijnse woorden in fragment B? Wat is het antoniem van *supra*?
  - supra
  - sic
  - idem
  - ibidem
5. Op welke manier wordt in fragment B verwezen naar eerdere/volgende paragrafen?
6. *Impuls* en *Als een oude Germaanse eik* staan gecursiveerd in fragment B. Waarom?
7. In fragment B maakt de auteur gebruik van vierkante haken, in A van ronde. Is het de gewoonte om bronverwijzingen tussen vierkante of ronde haken te zetten?

FRAGMENT A

Sedert de introductie van het concept pluricentrisme in het denken over taal en taalbeleid is ook een stroom van onderzoek op gang gekomen naar de precieze relatie tussen dominante en niet-dominante variëteiten. Zo is een paar jaar geleden de Working group on Non-Dominant Varieties of Pluricentric Languages opgericht, een internationaal samenwerkingsverband van taalkundigen (vooral uit niet-dominante taalgemeenschappen) die onderzoek doen naar de relatie tussen nationale variëteiten van talen over de hele wereld (Muhr 2012).

In het onderzoek naar pluricentrisme en naar de relatie tussen dominante en niet-dominante variëteiten ligt de focus heel vaak op de strikt talige variatie: wat zijn de verschillen in uitspraak, woordenschat, grammatica, en wat is de status van die verschillen: worden ze geaccepteerd, worden ze beschreven in woordenboeken en grammatica's? Muhr (2012, p. 34) zet het Belgisch Nederlands in de groep van niet-dominante variëteiten met de hoogste status vergeleken met andere nationale variëteiten wereldwijd.

een duidelijk spiritueel einddoel. De zuivere lyriek van Kandinsky en Van Ostaijen streeft zij nóg radicaler na. Kandinsky wou dat de schilderkunst zich “als werkelijk zuivere kunst in dienst [zou] stellen van het goddelijke.” [Kandinsky 1993:74] Van Ostaijen was er zich van bewust dat de kunst enkel een na-gloed van dat goddelijke kon opvangen. In navolging van Nietzsche en Heidegger is ook voor Reniers het absolute iets abstracts. De moderne mens voelt enkel nog de leegte, de woestijn, de totale verlatenheid. Vandaar dat Reniers het “Wit” met het “Zijn” associeerde (cf. supra). Het eigenlijke Zijn kan volgens haar “alleen opgeroepen worden door de taal. De taal is de laatste mediatie. En de muziek.” [in Roggeman 1975b:10]²⁷ En dus laat de modernistisch-metafysische dichter (Van Ostaijen, Reniers) zich leiden door die taal en door de muzikale aspecten ervan. De eigenlijke compositie verloopt bij hen dan ook helemaal niet volgens een streng, vooraf bepaald schema. Het ene woord lokt het andere uit en deze associatieve dynamiek resulteert uiteindelijk in een gedicht. Net als Van Ostaijen mijdt Reniers in dat proces het gebruik van metaforen die van het gedicht vandaan wijzen. De beelden die ze gebruikt (“beelden van een dynamische beweging” [idem:8]) zijn – net als in de associatieve ketens van Van Ostaijen (cf. 2.2.1, 2.3 & 2.5) – bedoeld als de rechtstreekse uitdrukking van een (innerlijke) realiteit. In het hier geciteerde interview met Willem M. Roggeman situeert Reniers zich uitdrukkelijk in de traditie van Van Ostaijen: “En Van Ostaijen, ja, met *Bezette Stad* en gedichten als ‘*Facture Baroque*’ en ‘*Landschap*’, want hij gebruikt ook de taal om de klankwaarde eruit te bevrijden. Het “in het metafysische geankerend [sic] spel met woorden”! Hij geeft het voorbeeld.” [in Roggeman 1977b:10] Als docente aan de Vrije Universiteit Brussel zou Reniers – samen met onder meer Jean Weisgerber, Paul Hadermann en Jan de Roek – verschillende generaties studenten inwijden in de esthetica van van het modernisme en die van Van Ostaijen in het bijzonder. Onder meer het tijdschrift *Impuls* zou daar de sporen van dragen (cf. 6.2).

eerst de
vent,
later de
vorm
(Hedwig
Speliers)

Ook in het poëtische denken van Hedwig Speliers (°1935) speelt Van Ostaijen een belangrijke rol. vlak na het beëindigen van zijn *Streuveld* boek *Als een oude Germaanse eik*, kondigde hij aan dat hij een biografie over Van Ostaijen zou gaan schrijven: “Het enige wat ik al heb is de titel: *Paus van Ostaijen*.” [in Schaevers 2000:4] Die titel verwijst uiteraard naar de in ‘*Wies Moens en ik*’ verhaalde anekdote over de bijnaam die Moens aan Van Ostaijen gaf,²⁸ maar in het geval van Speliers vat ze meteen ook zijn hele visie op de dichter samen. Voor hem is Van Ostaijen immers dé Vlaamse poëzietheoreticus bij uitstek, het hoofd van de Heilige Formalistische Kerk. Als hij de titel zou gebruiken voor zijn boek, dan zou Speliers echter onwillekeurig ook iets over zichzelf meedelen. Hem wordt namelijk eveneens geregeld verweten dat hij een doctrinaire theoreticus is (cf. 7.1). Dat hij theorie belangrijk vindt, kan moeilijk worden ontkend. “Ieder serieus dichter heeft een serieuze poëtica,” stelt hij lapidair. [Speliers 1992:102] En hij voegt eraan toe: “Serieuze dichters houden zich een leven lang serieus bezig met de dichtkunst. De dichtkunst is hun voornaamste bestaansreden.” [ibidem] Gezien zijn onblusbare activiteit op dit vlak, kan je vermoeden dat dit ook voor Speliers zelf geldt. Als je in Vlaanderen geïnteresseerd bent in poëticastudie kom je sowieso bij Van

4.2.2 OEFENING: BRONVERMELDING IN DE TEKST (2)

Hieronder zie je nog een aantal voorbeelden van hoe het auteur-jaarsysteem kan worden toegepast. Bekijk ze en beantwoord de vragen.

1. Wat betekent 'passim' in voorbeeld A?
2. Vergelijk voorbeelden A en C. In allebei wordt het auteur-jaarsysteem toegepast, maar toch zijn er verschillen. Leg uit.
3. Stel: in een werk wordt een andere auteur geciteerd. Je vindt dit een interessant citaat, maar je kan de oorspronkelijke publicatie niet achterhalen. Wat doe je dan? In welk voorbeeld zien we dit?
4. Stel: je wil in je tekst naar twee of meerdere auteurs verwijzen die min of meer hetzelfde hebben gezegd of bewezen. Hoe los je dit op? In welk voorbeeld zien we dit?
5. Wat doe je als je verwijst naar een publicatie van meerdere auteurs? Bekijk voorbeeld E. Wat betekent de afkorting 'e.a.'? Waarom staat die bij de derde bronverwijzing, maar niet bij de eerste twee?
6. Waarom wordt in voorbeeld F eerst wel een paginanummer genoemd, en in de tweede verwijzing niet?

VOORBEELD A

Gillet vertelt het verhaal over de auteurs en bladen die hier nu aan bod komen nogal ongenueanceerd in het hoofdstuk 'Antimodernistische strekkingen'. [Gillet 1988:passim]

VOORBEELD B

Er zijn mensen wier verschijning in ons leven ons zoo beroert, dat men, zonder nochtans beïnvloed te worden, als gedwongen wordt hun leven te doorgronden en de drijfveren te zoeken waardoor hun werk ontstond; voor mij is dit met Van Ostaijen het geval. In zijn korte studie over Pieter Brueghel kan men nagaan hoe eenzaam hij in dit leven gestaan heeft, maar hoe hij dat wist voor zichzelf en hoe hij dat verklaarde. Misschien zijn dit wel de twee oorzaken waarom ik Van Ostaijen zoo diep en zoo eerbiedig waardeer. [geciteerd in Boeckaert 1945b:194-195]¹⁴

VOORBEELD C

Volgens Ten Hoopen (1989, p. 354) is bij een magneto-optisch computergeheugen een informatiedichtheid van 10 miljoen tekens per cm² bereikbaar.

VOORBEELD D

Verskillende auteurs hebben de relatie burger-overheid gekarakteriseerd als een bureaucratische paradox: hoe systematischer en neutraler de overheid zich opstelt, hoe groter de kloof tussen de overheid en de burgers (Bruinsma, 1980, p. 265-273; Wagenaar, 1994).

VOORBEELD E

Van Dam en Deugens (1995) vinden de bestaande regels bureaucratisch en waarschuwen tegen de administratieve rompslomp die ze met zich mee brengen. Willems, De Vries en Van Aertsen (1996) voegen daaraan toe dat de tendens naar uniformering van de richtlijnen gemakkelijk tot gevolg kan hebben dat de specifieke veiligheids- en gezondheidsproblemen van allerlei organisaties aan de aandacht ontsnappen; een visie die gedeeld wordt door Konijnenberg e.a. (1997).

VOORBEELD F

David Yamane (2007, p. 40) herformuleert de 'believing without belonging'-theorie van Grace Davie (2000) om deze uitzonderlijke situatie in de VS te duiden.

4.2.3 OEFENING: DE LITERATUUROPGAVE

Hieronder staan drie fragmenten uit drie verschillende literatuuropgaves. Bekijk ze en beantwoord de vragen.

1. Welke elementen hebben ze alle drie gemeen? Welke elementen zijn met andere woorden essentieel in een literatuuropgave?
2. Zoek in de fragment C een voorbeeld op van
  - (1) een artikel in een dag- of weekblad
  - (2) een artikel in een (wetenschappelijk) tijdschrift
  - (3) een boek
  - (4) een bijdrage in een boek
3. Op welke manier zijn de bronverwijzingen in fragment C gerangschikt? Waarom staat de naam "Van Bastelaere" direct na "Antwerpen"?
4. Wat betekenen de volgende afkortingen: 'red.', 'pp.', 'nr.', 'jrg.' en 'id.'?
5. De auteur van literatuuropgave C gebruikt hier en daar vierkante haken. Wanneer gebruikt hij die?
6. Soms is de auteur van een werk onbekend. Hoe lost de auteur van fragment C dit op?

VOORBEELD A

Maes, F. (2000). *Argumentatieleer*. Antwerpen: Universitaire Pers.
Maes, F. (2004). *Zuiver argumenteren*. Antwerpen: Universitaire Pers.
Willems, H. (1998a). *De Arbo-richtlijnen aan de toets der kritiek onderworpen*. Elst: De Wuurde.
Willems, H. (1998b). *De keuringsarts gemangeld tussen werkgever en werknemer?* Elst: De Wuurde.

VOORBEELD B

Bourdieu, P., 1979. *La distinction. Critique sociale du jugement*. Parijs: Minuit.
Deel, T. van, 1980a. 'Zo historisch mogelijk (Louis Paul Boon, *Pieter Daens*, 1971)'. In: idem: *Recensies*. Amsterdam: Querido, pp. 27-30.
Deel, T. van, 1980b. 'Hoe ziet onze snif eruit? (Gerrit Krol, *De chauffeur verveelt zich*, 1973)'. In: idem: *Recensies*. Amsterdam: Querido, pp. 162-165.
Kant, I., 1968. *Kritik der Urteilskraft*. Leipzig: Reclam [1790].
Knoke, D. en Kuklinski, J.H., 1982. *Network analysis*. Beverly Hills, CA: Sage.
Mohr, J.W., 1998. 'Measuring meaning structures'. In: *American Review of Sociology* 24; pp. 345-370.
Nooy, W. de, 2002. 'The dynamics of artistic prestige'. In: *Poetics* 30, Amsterdam: North Holland, pp. 147-167.
Nooy, W. de, Mrvar, A. en Batagelj, V., 2004. *Exploratory network analysis with Pajek*. Cambridge: Cambridge University Press.

VOORBEELD C

Van Aelst 1946a: Paul van Aelst, 'Paul van Ostaijen, de weinig gekende?' In: Zondagspost, jrg. 2, nr. 7, 1946, p. 2. Van Aelst 1946b: Paul van Aelst, 'Klein pleidooi voor Paul van Ostaijen'. In: Vooruit, 14 maart 1946. Andreas 1990: Hans Andreas, 'De laagste extase'. In: id., Verzameld proza, Bert Bakker, Amsterdam, 1990, pp. 743-746. Anoniem 1942: [Anoniem], 'Sympathieke reactie'. In: Volk en Staat, 28 juli 1942. Anoniem 1944a: [Anoniem], 'Kalenderblaadje. Vrijdag 17 maart. De figuur van den dag'. In: De Gazet, 17 maart 1944. Anoniem 1944b: [Anoniem], 'Wij herdenken heden...'. In: Het Vlaamsche Land, 17 maart 1944. Anoniem 1950b: [Anoniem], 'Jeugdtheater. Berste middag van de Poëzie. Paul van Ostaijen'. In: Gazet van Antwerpen, 21 november 1950. Anoniem 1951: [Anoniem], 'Paul van Ostaijen'. In: Het Handelsblad, 8-9 december 1951. Anoniem 1996: [Anoniem], '11 juli met Van Ostaijen'. In: Gazet van Antwerpen, 11 juli 1996. Antonis 1996: Eric Antonis, 'Paul van Ostaijen 100'. In: Geert Buelens en Caroline Terryn (red.), Paul van Ostaijen 100, [Pandora], Antwerpen, 1996, p. 3. Antwerpen 1997: [Stad Antwerpen, Culturele Promotie], 'Persknipsels Paul van Ostaijen 100. Nederland & Andere landen', Antwerpen, [1997], [ongepagineerd]. Van Bastelaere 1996a: Dirk van Bastelaere, "'Ik kan geen vrouwefoto's verzamelen". Over de afwezigheid van fotografie'. In: Geert Buelens en Erik Spinoy (red.), De stem der Loreley. Over Paul van Ostaijen, Bert Bakker, Amsterdam, 1996, pp. 260-269.	Bontridder 1979: Albert Bontridder, <i>Huizen vieren haat</i>, Elsevier, Amsterdam / Manteau, Antwerpen, 1979, 47 pp. Bontridder 1981a: Albert Bontridder, <i>Inleiding tot de poëzie van Marcel Wauters</i>, [Stadsbestuur Aalst], [Aalst], [1981], 47 pp. Bontridder 1981b: Albert Bontridder, 'Bert Kooijman of de weg naar de heilige onthechting'. In: <i>Nieuw Vlaams Tijdschrift</i>, jrg. 34, nr. 3, mei-juni 1981, pp. 412-423. Bontridder 1984: Albert Bontridder, <i>Een oog te veel</i>, Manteau, Antwerpen, [1984], [ongepagineerd]. Boon 1947: L.P. Boon, 'Kweddelen'. In: <i>Parool</i>, 18 mei 1947 (ook in: Boon 1982:55-57). Boon 1951: Louis-Paul [sic] Boon, 'Het geval Wauters'. In: <i>Nieuw Vlaamsch Tijdschrift</i>, jrg. 5, mei 1951, pp. 984-996 (ook in Boon 1999:188-198). Boon 1953b: Louis-Paul [sic] Boon, 'Antwoord aan Raymond Brulez'. In: <i>Tijd en Mens</i> 17, jrg. 4, nr. 1, december 1953, pp. 58-61. Boon 1953c: Louis-Paul [sic] Boon, 'De moord op het woord'. In: <i>Tijd en Mens</i> 17, jrg. 4, nr. 1, december 1953, pp. 61-62. Boon 1954a: L.P.B. [= Louis Paul Boon], [antwoord op Brulez' Wederantwoord aan Louis-Paul Boon']. In: <i>Tijd en Mens</i>, jrg. 4, nr. 4, mei 1954, pp. 207-208. Boon 1954b: L. P. Boon, 'De kleine Eva uit de Kromme Bijlstraat'. In: <i>Tijd en Mens</i>, jrg. 5, nr. 1-2, oktober 1954, pp. 10-54 (ook in Boon 1990:179-210). Boon 1954c: L.P. Boon, 'Moderne Vlaamse Poëzie'. In: <i>taptoe</i>, nr. 4, 1954, [ongepagineerd]. Boon 1955: L. P. Boon, 'over Bontridder'. In: Albert Bontridder, <i>Dood hout</i>, C.P.J. van der Peet, Amsterdam, [1955], pp. 4-5.

4.2.4 VERWIJZEN NAAR INTERNETPUBLICATIES

Ook een internetpublicatie beschrijf je op dezelfde manier als een boek. Vermeld eerst de auteur(s), vervolgens het jaartal van verschijnen, gevolgd door een punt. Dan volgt cursief de titel van de publicatie. Als de auteur onbekend is, gaat de titel voorop. Als de publicatie geen titel heeft, kun je een omschrijving van de inhoud tussen haakjes toevoegen. Daarna vermeld je wanneer je de website geraadpleegd hebt. Dat kan van belang zijn omdat publicaties op het internet vaak van inhoud veranderen of slechts een beperkte tijd beschikbaar zijn. Ten slotte voeg je ook het volledige internetadres toe.

Voorbeeld 26:

Hendrickx, R. (2002). *Allen op (het) I/internet*. Geraadpleegd op 6 oktober 2006 via http://vrttaal.net/taaldatabanken_master/just/020620.shtml.

Zijlmans, M. & Salemans, B. (2005). *De cursus Nederlands die iedereen wil volgen*. Geraadpleegd op 28 oktober 2005 via <http://taalschrift.org/reportage/000907.html>.

Voorbeeld 27:

Literatuurlijsten (algemeen) (2006). Geraadpleegd op 6 oktober 2006 via <http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/87/>

(Haeseryn e.a 2010, pp. 53-54)

4.3 VOETNOOTSISTEEM

4.3.1 OEFENING: BRONVERMELDING ONDERAAN DE TEKST

De bron kan ook in een voetnoot vermeld worden. Ook bij dit systeem worden uiteenlopende conventies gebruikt. Bekijk hoe dit gebeurt in onderstaand voorbeeld en beantwoord de vragen.

1. Als voor de eerste keer naar een bron verwezen wordt, is de referentie volledig. Toch zijn er enkele verschillen met de referenties in de bibliografie. Welke?
2. Als je voor de tweede, derde, enz. keer naar een bron verwijst, kan je een verkorte referentie gebruiken. Hoe doe je dat? Kijk naar het onderstaande voorbeeld.

VOORBEELD

- 3 G.J. Dorleijn, 'Spiegel en doorgeefluik. Schoolpoëtica's in de twintigste eeuw'. In: F.A.H. Berndsen (red.), *Poëtica-onderzoek in de praktijk*. Groningen 1993, p.115-128. Citaat p.119.
- 4 Albert Westerlinck, *Het schoone geheim der poëzie*. Antwerpen etc., z.j. [1946]; A.W. de Groot, *Algemene versleer*. Den Haag 1946; Achilles Mussche, *Nederlandse poëtica*. Brussel 1948; J. Elema, *Poëtica*. Den Haag 1949; H.J.M.F. Lodewick, *Literaire kunst*. 's-Hertogenbosch 1968 (eerste druk: 1955); W. Drop & J.W. Steenbeck, *Indringend lezen 1: 'Close-reading' van poëzie*, Groningen 1970; Hugo Brems, *De dichter is een koe*. Over poëzie. Amsterdam 1991; W. Bronzwaer, *Lessen in lyriek*. Nieuwe Nederlandse poëtica. Nijmegen 1993; Ernst van Alphen e.a., *Op poëtische wijze. Handleiding voor het lezen van poëzie*. Bussum/Heerlen 1996; Erica van Boven & Gillis Dorleijn, *Literair mechaniek. Inleiding tot de analyse van verhalen en gedichten*. Bussum 1999.
- 5 Marjorie Perloff schrijft, Barthes citerend: 'modern poetry has the "essentialist ambitions" of trying to "actualize the potential of the signified in the hope of at last reaching something like the transcendent quality of the thing"'. Marjorie Perloff, *Poetic License. Essays on Modernist and Postmodernist Lyric*. Evanston 1990, p.269.
- 6 Westerlinck, *Het schoone geheim*, p.211.
- 7 Mussche, *Nederlandse poëtica*, p.12.
- 8 Vestdijk, *De glanzende kiemcel*, p.35.
- 9 Brems, *De dichter is een koe*, p.66.
- 10 Drop & Steenbeck, *Indringend lezen*, p.32.

4.3.2 OEFENING: LITERATUUROPGAVE

Bekijk de literatuuropgave en beantwoord onderstaande vragen.

1. Zoek een voorbeeld op van:
  - (1) een artikel in een dag- of weekblad
  - (2) een artikel in een (wetenschappelijk) tijdschrift
  - (3) een boek
  - (4) een bijdrage in een boek
2. Op welke manier wordt naar deze publicaties verwezen? Wat zijn de verschillen?
3. Wat betekenen de cijfers in de zevende verwijzing: *De Revisor* 11-4?
4. Wat betekent de afkorting 'dln.'?
5. Wat betekent 'e.a., red.'?

VOORBEELD

AANGEHAALDE LITERATUUR

- Abdolah, Kader – *De meisjes en de Partizanen. Verhalen*. Breda 1995.
- Abdolah, Kader – ‘Meneer Bolkestein, uw waarheid is leeg’. In: *de Volkskrant*, 14-3-1998.
- Abma, Ruud – *Jeugd en tegencultuur. Een theoretische verkenning*. Nijmegen 1990.
- Abrams, M.H. – *The Mirror and the Lamp. Romantic Theory and the Critical Tradition*. London 1953.
- Abrams, M.H. – *Natural Supernaturalism. Tradition and Revolution in Romantic Literature*. New York etc. 1971.
- Adriaens-Pannier, Anne – ‘Tijd- en strijdschriften van de Avant-Garde in België 1917-1929’. In: F. Leen (e.a., red.), *Avant-Garde in België 1917-1929*. Brussel 1992, p. 165-223.
- Akker, W.J. van den – ‘En marche vers le ciel. Over ‘Het lied der dwaze bijen’’. In: *De Revisor* 11-4, 1984, p. 72-79.
- Akker, W.J. van den & G.J. Dorleijn – ‘Gij moet maar ijverig doorwerken. De jonge dichter M. Nijhoff en de tijdschriften’. In: *Literatuur* 4, 1986, p. 211-222.
- Akker, W.J. van den & G.J. Dorleijn – ‘Stemmen uit de redactie. Een documentaire over het redactiebeleid van *De Gids* tussen 1916 en 1926’. In: W.J. van den Akker (e.a., red.), *Traditie en vernieuwing*. Utrecht etc. 1985, p. 146-177.
- Akker, W.J. van den – *Een dichter schreit niet. Aspecten van M. Nijhoffs vers-externe poetica*. Utrecht 1985. 2 dln.
- Akker, W.J. van den – ‘De schrijver in een impasse. Over ‘De schrijver’ van M. Nijhoff (1)’ en ‘De impasse van de schrijver. Over ‘Impasse’ van M. Nijhoff (11)’’. In: *De nieuwe taalgids* 80-5, 1987, p. 386-406 en 82-2, 1989, p. 121-134.

4.4 OPDRACHTEN

4.4.1 OPDRACHT: ARTIKEL ‘DE KERK ALS EEN SLAGROOMTAART’

Lees het artikel (Van Meerbergen 2012) en voer onderstaande opdrachten uit.

1. Van welk bronvermeldingsstelsel maakt de auteur van dit artikel gebruik: het auteur-jaarsysteem of het voetnootstelsel?
2. Bekijk in de bibliografie ‘Van Meerbergen 2010’. Waar verwijst ‘24’ naar? En ‘81’ tussen haakjes? En ‘47-60’?
3. Waarom plaatste de auteur ‘Van Meerbergens cursieven en vertaling van de Zweedse tekst’ na sommige citaten? Wanneer moet je aangeven dat iets gecursiveerd is?
4. Wat is de vraagstelling van het artikel, welke methode gebruikt de auteur en wat is haar conclusie? Schrijf een korte samenvatting van het artikel waarin je deze elementen vermeldt (ca. 300 woorden).

4.4.2 OPDRACHT: LITERATUUROPGAVE

Voor opdracht 1.4.2 heb je een lijstje van 10 bronnen aangelegd. Je maakt een (alfabetisch gerangschikte!) literatuuropgave van deze bronnen volgens de conventies van het tijdschrift *Internationale Neerlandistiek*. Bestudeer de literatuuropgaves in de artikelen die je reeds gelezen hebt (Van Meerbergen 2012, Dynarowicz 2015 en Van Balen e.a. 2010) en volg de daarin gehanteerde formele conventies na!

5. HOE SCHRIJF IK EEN SCRIPTIE?

5.1 OEFENINGEN I.V.M. ONDERDELEN SCRIPTIE

5.1.1 OEFENING: VOORWOORD VS. INLEIDING

Welke van deze woorden verwacht je in een voorwoord van een scriptie, en welke veeleer in een inleiding? Bedenk bij elk woord een zin die thuis zou kunnen horen in een voorwoord of een inleiding.

5.1.2 OEFENING: WOORDEN EN COLLOCATIES IN HET VOORWOORD

De onderstaande zinnen zijn geplukt uit diverse voorwoorden. Vul ze aan. Kies uit de bovenstaande woorden. Let op: soms moet je de vorm van het woord veranderen!

1. Ik ben aan deze scriptie begonnen omdat ik **me** meer wilde _____ in de wereld van reclame.
2. De postmoderne roman _____ **tot** een eindeloze zoektocht. Zelfs wanneer je een roman meerdere keren hebt gelezen kun je bij de zoveelste lezing tot nieuwe ontdekkingen komen. Die zoektocht zonder einde vind ik _____. Aan de zoektocht naar het geweld in enkele romans van Peter Verhelst is met deze scriptie voor mij een (voorlopig) einde gekomen. **Met mijn scriptie sluit ik tevens** een studieperiode van vier jaar **af**.
3. Wilbert Smulders wil ik **hartelijk** _____ **voor** het vertrouwen dat hij mij gaf door mij aan het begin van het tweede studiejaar als student-assistent bij de afdeling Moderne Letterkunde voor te dragen. Ik heb de onderlinge samenwerking **als erg prettig** _____.
4. Daarnaast wil ik mijn vriend Jeroen _____ **voor** de ruimte die hij mij de afgelopen jaren heeft gegeven om mijn ambities en passies te volgen. Zijn humor en relativiseringsvermogen hebben bovendien **de laatste** _____ van het scriptieschrijven wat minder zwaar gemaakt.
5. Na een stage bij het Meertens Instituut, **onder begeleiding van** Leonie Cornips, **bood** Leonie **mij de mogelijkheid** om een onderzoek uit te voeren omtrent meertaligheid bij jonge kinderen. Tijdens het schrijven van mijn scriptie **heb ik veel gehad aan** de begeleiding van Leonie, ik **dank** haar **voor** haar _____ en haar _____ kennis op het gebied van meertaligheid.
6. Frank Drijkoningen **ben** ik ook **veel dank verschuldigd**. Hij heeft mij interessante literatuur _____ en ik **heb dankbaar gebruik gemaakt van** zijn omvangrijke kennis op het gebied van de morfologie.

5.1.3 OEFENING: WOORDEN EN COLLOCATIES IN DE INLEIDING

Alle begin is moeilijk. Voor veel scriptieschrijvers is de eerste zin de allermoeilijkste. Hoe zou jij met je inleiding beginnen? Wat moet er verder in een inleiding staan? De onderstaande zinnen komen uit inleidingen. Vul ze aan. Kies uit de bovenstaande woorden. Let op: soms moet je de vorm van het woord veranderen!

1. De eerste deelvraag die wordt beantwoord, _____ als volgt: hoe positioneert de schrijver zich in het maatschappelijke domein?
2. In deze scriptie **staat** de notie "autonomie" (en daarmee ook "engagement") _____.
3. In dit onderzoek **gaat de** _____ **uit naar** het verwerven van lexicaal en morfologisch geslacht door jonge eentalige en tweetalige Turks-Nederlandse kinderen.
4. Mijn onderzoek naar vogels in de Middelnederlandse literatuur is grotendeels _____ **op** een Duits onderzoeksproject met de naam *Tiere in der Literatur des Mittelalters*.
5. In _____ twee _____ ik het begrip "autonomie" **aan de hand van** de filosofie van Immanuel Kant, de grondlegger van de moderne autonomiegedachte.
6. In dit onderzoek _____ ik **mij tot** de romans die na de Tweede Wereldoorlog verschenen. De andere romans **laat ik hier buiten** _____.

5.1.4 OEFENING: VOORZETSELS IN DE INLEIDING

Ook deze zinnen komen uit inleidingen. Vul de preposities aan!

- a. In dit onderzoek zal _____ een tot nu toe nauwelijks besproken onderdeel van haar schrijverschap worden **ingegaan**: literaire autonomie. Door het model van literaire autonomie **toe te passen** _____ Haasse, wordt er **een nieuw licht geworpen** _____ Haasses schrijverschap. Dit onderzoek is dus **een aanvulling** _____ de bestaande literatuur over Haasse.
- b. _____ onderzoek (Van der Velde 2003, 2004) **komt naar voren** dat eentalige Nederlandse kinderen pas op een relatief late leeftijd het geslachtsysteem hebben verworven, zo rond het zesde levensjaar. **De vraag is** hoe de verwerving van het Nederlandse geslachtsysteem eruit ziet voor kinderen die op jonge leeftijd naast het Nederlands een andere taal leren.
- c. In **onderzoek** _____ de verwerving van geslacht door tweetalige kinderen is tot nu geen aandacht geweest voor de verwerving van morfologisch geslacht. _____ morfologisch geslacht wordt het geslacht **verstaan** dat bepaald wordt door suffixen of in samenstellingen door het rechterdeel van het gelede woord.
- d. **De vraag is** welke verwervingsstadia tweetalige kinderen doorlopen, wanneer het morfologisch geslacht aangaat. Dit onderzoek is om die reden **gericht** _____ de verwerving van het Nederlandse geslachtsysteem.

5.1.5 OEFENING: SIGNAAL- EN STRUCTUURWOORDEN E COLLOCATIES IN DE INLEIDING

In een inleiding formuleer je je onderzoeksvraag en zet je uiteen hoe je die stapsgewijs gaat beantwoorden. Je legt met andere woorden uit hoe de structuur van je scriptie in elkaar zit. onderstreep de signaalwoorden die de structuur duidelijk maken. Vul de collocaties aan !

- a. Allereerst ga ik **aan de** _____ **van** Žižek in op **het onderscheid tussen** subjectief en objectief (symbolisch en systemisch) geweld. Vervolgens **maak ik een onderverdeling in** de drie soorten geweld – subjectief, systemisch en symbolisch geweld – waarbij ik per geweldsvorm de link leg met andere filosofen en hun beschouwingen op geweld. De filosofen die daarbij respectievelijk **de** _____ **passeren** zijn Walter Benjamin, Michel Foucault, Judith Butler en Maurice Blanchot.
- b. Ik heb gekozen voor etnografie als onderzoeksmethode. Dit **komt aan de** _____ in hoofdstuk 3, waarin ik de voor- en nadelen van kwantitatief onderzoek en kwalitatief onderzoek **op een** _____ **zet** en mijn keuze voor etnografie **beargumenteer**.
- c. De romans van Verhelst die ik in het tweede gedeelte van mijn scriptie **aan een** uitgebreide _____ **zal onderwerpen** zijn respectievelijk *Vloeibaar harnas* (1993), *Tongkat. Een verhalenbordeel* (1999) en *Zwerm* (2005).
- d. In de generatieve taalwetenschap wordt **een** _____ **gemaakt tussen** de grammatica en de productie van een kind, een _____ dat ook bekend staat als competence versus performance (Chomsky 1965). In hoofdstuk 4 wordt **hier op ingegaan**.

5.1.6 OEFENING: TERUG- EN VERDERVERWIJZEN

Een scriptie moet een samenhangend geheel zijn. Voor de overzichtelijkheid is het van belang dat je niet alleen in de inleiding maar ook elders aangeeft wat aan de orde komt. Daarnaast moet je af en toe terugverwijzen naar wat je eerder hebt geschreven – zonder daarbij in herhaling te vallen. Hieronder een aantal voorbeelden. Vul de preposities aan.

- a. In het eerste gedeelte van het theoretische kader **kwamen** _____ **de hand** _____ Žižek, Benjamin, Foucault, Butler en Blanchot diverse filosofische theorieën over geweld _____ **de orde**. In dit tweede hoofdstuk zullen hun theorieën gekoppeld worden _____ de (structuralistische) narratologie, zoals die in *Literair Mechaniek* (1999) **beschreven wordt**.

- b. **Zoals** ik in het narratologische gedeelte van het theoretisch kader **stelde**, impliceert het vertellen behalve symbolisch ook systemisch geweld. In het onderstaande zal ik kort **aandacht besteden** _____ het eventuele (verzet tegen het) systemisch geweld van het vertellen in *Vloeibaar harnas*.
- c. _____ het vorige hoofdstuk **is gebleken** dat er in de literaire kritiek een discussie gaande is _____ de autonomie van de literatuur.
- d. In de volgende hoofdstukken **ga ik dieper in** _____ Bouazza's opinieartikelen, de meer politieke statements die hij maakt in de interviews en zijn status als publieke figuur. Dit doe ik _____ **de hand** _____ de theorieën over intellectualisme en engagement die ik in het eerste deel **uiteenzette**
- e. **Om een beter beeld te krijgen** _____ de context waar _____ de naoorlogse literatuur tot stand kwam **beschrijf** ik eerst kort de verhouding tussen de joden en de niet-joden na de oorlog.
- f. In de volgende hoofdstukken zal ik de vooronderstelling dat critici Bouazza's werk op andere (namelijk sociologische of etnische) voorwaarden dan zuiver literaire beoordeeld wordt _____ de werkelijkheid **toetsen**.
- g. In hoofdstuk één **wees ik er** _____ dat van intellectuelen verwacht wordt dat zij een ongebonden en objectief bestaan leiden. Mannheim zag dit ideaal verwezenlijkt in de 'freischwebende Intelligenz'.
- h. _____ die verwijzing(en) naar 11 september 2001 **kom ik later terug** in de bespreking van de tijd in de roman.

5.1.7 OEFENING: DEFINITIES

Hieronder staan een aantal definities. Hoe kan je definities inleiden? Geef telkens een voorbeeld. Varieer in je woordkeuze. Lees daarna de oorspronkelijke zinnen in de oplossingen.

- a. identiteit = de sociale ruimte van een persoon die wordt afgebakend door groepsgrenzen
- b. goddelijk geweld = een vorm van geweld dat onafhankelijk van het recht opereert
- c. verhalen = structuren die een aantal vaste en tevens met elkaar samenhangende elementen bezitten
- d. fabel = dat wat daadwerkelijk gebeurt, de logisch-chronologische loop der gebeurtenissen VERSUS sujet = de volgorde van de gebeurtenissen zoals die in het verhaal wordt gegeven oftewel de ordening waarvan de lezer kennisneemt en die niet altijd chronologisch is

5.1.8 OEFENING: PREPOSITIES IN DE CONCLUSIE

Wat staat er in een conclusie? Vul de preposities aan in onderstaande zinnen.

- a. Nu de drie romans van Verhelst _____ **een** uitgebreide **analyse zijn onderworpen** is het mogelijk om via de antwoorden _____ de subvragen een overkoepelend antwoord te geven _____ de hoofdvraag: "Welke vormen van geweld spelen een rol in de romans van Peter Verhelst?"
- b. Aan de hand _____ bovenstaande antwoorden _____ de verschillende subvragen **kan nu geconcludeerd worden** dat er in *Vloeibaar harnas*, *Tongkat*. *Een verhalenbordeel* en *Zwerm* **sprake is** _____ subjectief geweld, (verzet tegen) systemisch geweld en van (verzet tegen) symbolisch geweld.
- c. De notie "autonomie" is altijd een omstreden begrip gebleven. Dat het ook vandaag de dag nog actueel is, is wel gebleken _____ de discussie _____ "autonomie en engagement" in de literaire kritiek. Deze discussie **liet** duidelijk **zien** hoe actueel en omstreden het begrip "autonomie" nog is.
- d. In dit onderzoek **ging de aandacht uit** _____ de verwerving van lexicaal en morfologisch geslacht bij eentalige Nederlandse kinderen en tweetalige Turks-Nederlandse kinderen.
- e. _____ de resultaten omtrent lexicaal geslacht **blijkt** dat de eentalige kinderen _____ verhouding _____ de tweetalige kinderen hoger scoren op het correct gebruik van het nonneuter lidwoord.
- f. De verwachting dat er verschil gevonden zal worden _____ eentalige en tweetalige kinderen bij de verwerving van lexicaal geslacht van ongelede woorden, wordt _____ de resultaten **bevestigd**.
- g. Een mogelijke oorzaak _____ deze resultaten is de **rol** die de input **speelt bij** de verwerving van lexicaal geslacht.
- h. Het zou zinvol zijn **onderzoek te doen** _____ de *knowledge* en *performance* van oudere tweetalige kinderen dan in dit onderzoek getest zijn, om **na** te kunnen **gaan** vanaf welke leeftijd de kennis die de oudere tweetalige kinderen hebben, terug te vinden is in hun productie.
- i. Vervolgonderzoek naar de verwerving van grammaticaal geslacht zou kunnen _____ **wijzen** of tweetalige Turks-Nederlandse kinderen fossiliseren in het gebruik van nonneuter lidwoorden voor neuter woorden.
- j. De resultaten **laten zien** dat er een duidelijk ontwikkeling is wanneer het gaat om de verwerving van het lidwoord de door eentalige en tweetalige kinderen, de jongste groep (3;0-3;10) en middelste groep (5;0-5;2) verschillen significant _____ elkaar. Een andere **bevinding** is dat zowel eentalige als tweetalige kinderen *de* overgeneraliseren, zij gebruiken *de* waar *het* meer gepast is.

5.2 EXTRA WOORDENSCHATOEFENINGEN

5.2.1 OEFENING: SIGNAAL- EN STRUCTUURWOORDEN

Kies uit: *aangezien, terwijl, echter, voorafgaand, enerzijds, anderzijds, eveneens, daarnaast, daarentegen, desondanks, ondanks, dankzij, met name, namelijk, voornamelijk, dan ook, zo, wegens, respectievelijk, waar, daar*

- De modale partikels *wel, maar* en *dan* worden het meest gebruikt door de NT2- sprekers (respectievelijk 3.3, 2.8 en 1.9 per duizend woorden), _____ moedertaalsprekers *dan, dus* en *eens* het vaakst gebruiken.
- Geen van de deelnemers aan het onderzoek gebruikt alle onderzochte modale partikels. Sprekers 3 en 5, de sprekers met het hoogste geschatte NT2-niveau, gebruiken ook de meeste modale partikels, _____ (= *in dezelfde volgorde als genoemd*) tien en negen verschillende. _____ (= *behalve dat*) gebruiken ze de partikels die ook door andere NT2-sprekers worden gebruikt veel frequenter.
- _____ (= *omdat*) de tekst in een prentenboek niet enkel **uit** woorden (geschreven taal) maar ook uit prenten **bestaat, maak** ik voor de vertaalanalyse **gebruik van een zogenaamde** multimodale tekstanalyse.
- Binnen de sociosemiotiek wordt elke vorm **gezien als** een *semiotic resource*, _____ (= *te weten*) een middel of vorm die een bepaald *betekenispotentiaal* kan krijgen binnen een bepaalde context.
- _____ **aan** mijn vertaalanalyse (= *vooraleer ik inga op mijn vertaalanalyse*) **geef** ik nu eerst **een kort overzicht van** hoe ideationele en interpersonele betekenissen kunnen gerealiseerd worden in woord en beeld. In mijn overzicht **ga** ik _____ (= *vooral*) **in op** de principes en analysecategorieën die **relevant** zijn voor mijn vertaalanalyse.
- Een close up kan gebruikt worden om een meer intieme relatie tussen tekst en lezer uit te drukken. Deelnemers die worden afgebeeld in volledige figuur die minder dan de helft van de bladzijde in beslag neemt, lijken _____ (= *in tegenstelling daarmee*) eerder op verre symbolische afstand van de lezer te staan.
- Nederland is de Poolse gemeenschap de afgelopen tien jaar een aanzienlijke en onmiskenbare minderheid geworden; van de circa 200.000 in Nederland geregistreerde Midden- en Oost-Europeanen oftewel MOE-landers zijn er plusminus 136.000 afkomstig uit Polen. _____ (= *niettegenstaande dat*) is het reële aantal Polen in Nederland moeilijk te meten _____ (= *door*) niet-geregistreerde en tijdelijke verblijven. Het is _____ (= *+/- daarom*) een **relevante** vraag welk(e) heterobeeld(en) of stereotypen over Midden- en Oost-Europese arbeidsmigranten in de Nederlandse nieuwsmidia en het politieke discours bestaan. Er wordt _____ (= *ook*) **nagegaan** of het onderzoekscorpus **gekenmerkt** is door een 'euro-oriëntalistisch discours', i.e. een intra-Europese tegenstelling tussen West en Oost-Europa door het gebruik van stereotypen.
- _____ (= *aan de ene kant*) hebben Britse mediateksten morele paniek over Midden-en Oost-Europese arbeidsmigranten gecreëerd; _____ (= *in het bijzonder*) populaire en conservatieve bladen hebben de arbeidsmigrant voorgesteld als een bedreiging voor de sociale zekerheid, het onderwijs en de arbeidsmarkt. _____ (= *aan de andere kant*) hebben centrum-en progressieve kranten arbeidsmigranten erkend als ambitieuze en nuttige individuen.
- De arbeidsmigratie heeft geleid tot neologismen in het jargon van overheidsinstellingen en werkgevers-en werknemersorganisaties. _____ beschrijft een 'Polen-CAO' de tewerkstellingsvoorwaarden voor tijdelijke arbeidsmigranten. (= *een 'Polen-CAO', bijvoorbeeld, beschrijft...*)
- _____ Mulisch op een gegeven moment zijn schrijverschap **op het spel zette**, _____ zette Claus liever zijn betrokkenheid op het spel. Voor Mulisch was het een ideologische aangelegenheid, voor Claus – op enkele momenten na – **in de eerste plaats** een artistieke. _____ – of misschien wel _____ – deze verschillen gingen de twee schrijvers een samenwerking aan.
- Een vervolgvraag die ook nog eens aan de orde zou moeten komen is die naar eventuele volgordes in het aanleren van de verschillende betekenissen van de modale partikels. Het onderhavige corpus is daarvoor _____ veel te klein. (= *Maar het onderhavige corpus...*)

5.2.2 OEFENING: CITEERWERKWOORDEN

Kies uit: *aantonen, beschouwen, aanstippen, onderscheiden, laten zien, beweren, benadrukken, zich afvragen, spreken, vaststellen, pleiten, betogen, beargumenteren*

- Eerder werd al _____ hoe Bruna's beeldstijl binnen de traditie van het toenmalige modernisme en functionalisme geplaatst kan worden. (= *werd bewezen*)
- In een beschouwing achteraf _____ Mulisch dat de samenwerking harmonieus verliep. (= *hij zei dat het zo is; of het waar is weten we niet zeker*)

- c. Mulisch _____ in dit citaat dat de politieke opvattingen van Claus en hemzelf gelijk waren. (= hij legt er de klemtoon op)
- d. Bovendien _____ hij kort het probleem _____ dat in het hele proces **centraal** zou komen te **staan**: hoe zouden artistieke en politieke opvattingen zich tot elkaar moeten verhouden? (= vermeldt hij even kort)
- e. Mulisch en Claus _____ **voor** een collectief, revolutionair schrijverschap. (= ze zijn er voorstander van)
- f. De wat oudere auteurs bagatelliseren de ernst van de onderneming en _____ haar **als** het 'slotconcert van de jaren zestig', **als** het eindpunt van hun geëngageerde schrijverschap. (= ze zien haar als...)
- g. De schrijvers _____ welke rol er in de samenleving voor hen was weggelegd. (= ze stelden deze vraag aan zichzelf)
- h. Benoît Denis _____ dat deze geëngageerde schrijvers voortdurend worstelen met hun positie ten opzichte van de geautonomeerde literaire praktijk. (= toont)
- i. Frans Ruiten en Wilbert Smulders _____ drie verschillende dimensies van autonomie.
- j. Door anders te zijn, belichaamt de kunst een plaats buiten de orde. Adorno _____ dan ook **over** de 'duel essence of art': zij is autonoom én zij is een sociaal feit.
- k. Mulisch _____ dat het lot van de Commune nog altijd boven het hoofd van Cuba hangt. (= constateert)
- l. De minister _____ dat de overheid zich niet zou moeten mengen in het artistieke proces. (= hij voerde er argumenten voor aan)
- m. Er werd, **zoals** Adlington _____, allerminst gebroken met de tegenstelling tussen avant-garde en kitsch. (door middel van argumenten verdedigt hij dit standpunt / bewijst hij deze stelling)

5.2.3 OEFENING: ANDERE WERKWOORDEN

Kies uit: *luiden, verwijzen, zich beperken, baseren, bestaan, noemen, onderzoeken, richten, blijken, komen, krijgen, stroken, gelden*

- a. In dit artikel wil ik de Zweedse vertaling van het Nederlandse prentenboek *Nijntje in de sneeuw* (1963) van Dick Bruna _____ . (= aan een onderzoek onderwerpen)
- b. De **centrale vraagstelling** voor dit artikel is dus tweedelig en _____ **als volgt**: [...].
- c. De Pool heeft een reputatie van onverantwoord rijgedrag en onbetaalde verkeersboetes, hetgeen niet _____ **met** het Nederlandse zelfbeeld van betrouwbaarheid en transparantie. (= correspondeert met)
- d. Dat vooral poëzie en toneel in de jaren zestig geschikt leken om zijn behoefte als schrijver te vervullen, _____ wel **uit** het feit dat Claus in deze jaren weinig prozawerken publiceerde.
- e. **Uit** de resultaten van het onderzoek _____ **duidelijk naar voren** dat de onderzochte NT2-sprekers modale partikels gebruiken, **zij het** in verschillende mate.
- f. Het onderzoek was **erop** _____ , **een beeld** te _____ **van** de verwerving van Nederlandse modale partikels door niet-moedertaalsprekers. Het _____ **tot** de volgende vijftien modale partikels: *alleen, dan, dus, eens, even, maar, misschien, nog, nu/nou, ook, pas, soms, toch, wel* en *zeker*. (= er werden grenzen gesteld aan het corpus) Alle onderzochte modale partikels worden **veelvuldig** _____ in de relevante literatuur.
- g. Toen er begin jaren zeventig weer een roman van Claus verscheen, viel op dat zijn pleidooi voor iets verstaanbaars niet langer _____ . *Schaamte* werd als ontoegankelijk proza ervaren. (= zijn pleidooi was niet langer van toepassing)
- h. De eerste verhaallijn is _____ **op** het verhaal uit Mozarts opera *Don Giovanni*.
- i. Met deze uitspraak wordt _____ **naar** de uitlating van PVV-voorzitter Geert Wilders die in 2006 vreesde voor een "tsunami van islamisering".
- j. De G4 _____ **uit** de vier grootste gemeenten in Nederland: Den Haag, Utrecht, Amsterdam en Rotterdam.

5.2.4 OEFENING: COLLOCATIES

Vul de collocaties aan.

- a. Er is nog nauwelijks **onderzoek** _____ **naar** het gebruik van modale partikels door sprekers van het Nederlands als Tweede Taal.
- b. In dit artikel wordt **verslag** _____ **van** onderzoek van spontane spraak van tweedetaalsprekers van het Nederlands. Daarbij _____ de volgende onderzoeksvragen **centraal**.
- c. **Het is niet uitgesloten dat** NT2-sprekers die dit soort uiterst nuttige combinaties gebruiken ze als geheel aangeleerd hebben zónder dat ze precies alle details van het modale gebruik van *maar* kennen. **Nader onderzoek** zou hier **licht op** moeten _____ .

- d. Een vervolgvraag die ook nog eens **aan de orde** zou moeten _____ is die naar eventuele volgordes in het aanleren van de verschillende betekenissen van de modale artikels.
- e. Nijntjes visuele vormgeving werd eerder al **in verband** _____ **met** de theorie over neontenie van de etoloog Konrad Lorenz.
- f. De conventies van de literaire autonomie lijken **haaks** te _____ **op** de behoefte een expliciete geëngageerde boodschap uit te dragen.
- g. **Aan de basis** van het collectieve kunstwerk Reconstructie _____ een gedeelde ervaring.
- h. Men probeerde met de opera bepaalde wantoestanden **aan de kaak** te _____. (= *openlijk te bekritisieren*)
- i. Als het inderdaad zo is dat sommige partikels zoals *maar* en *wel* gemakkelijker te verwerven zijn dan andere, dan valt te overwegen om de ‘gemakkelijke’ eerder aan te bieden dan de ‘moeilijke’, en in een latere fase van het onderwijs extra **aandacht** te _____ **aan** de ‘moeilijke’.
- j. Verder onderzoek is nodig om **conclusies** te kunnen _____ **met betrekking tot** de moeilijkheidsgraad van individuele modale partikels.
- k. De prominentie van Nijntjes hoofd benadrukt meteen ook de contactzoekende blik die **een centrale rol** _____ in de prenten van Bruna.
- l. Door **gebruik** te _____ van een multimodale vertaalanalyse heb ik in dit artikel **aangetoond** dat **hoewel** de prenten dezelfde zijn in vertaalde prentenboeken, er toch verschillende kindbeelden kunnen worden uitgedrukt in bron- en doelttekst.

5.2.5 OEFENING: PREPOSITIES

Vul de juiste voorzetsels in.

- a. Het vertaalproces wordt steeds gestuurd en beïnvloed _____ zogenaamde *vertaalnormen*. Dit zijn de normen die bepalen _____ **hoeverre** de doelttekst mag **afwijken** _____ de brontekst en _____ **hoeverre** de tekst gemanipuleerd kan worden om **tegenmoet** te **komen** _____ de normen en de eisen _____ de doelcultuur.
- b. De verschillende vertaalanalyses van de boeken over Pippi Langkous van de Zweedse Astrid Lindgren kunnen als voorbeeld _____ **uitstek** dienen.
- c. **Tot** _____ **heden** heeft de vertaalwetenschap zich voornamelijk **beziggehouden** _____ de analyse van geschreven teksten. _____ **het kader** _____ de steeds groeiende digitale en multimediale samenleving is er tijdens de laatste jaren binnen de linguïstiek en het tekstonderzoek ook steeds meer **aandacht** gekomen _____ de analyse van teksten die niet enkel _____ geschreven taal **bestaan**, maar ook _____ beeld en/of gesproken taal.
- d. Al deze sociosemiotische principes **liggen** ook _____ **de basis** _____ de systemisch-functionele grammatica (SFG) die door Halliday ontwikkeld werd voor de ‘talige taal’ en die vervolgens door Kress en Van Leeuwen (2006) werd **toegepast** _____ beeld.
- e. Met de eerste dichtregel verwijst hij _____ de verwoestende kracht van de atoomboom, en met de volgende regel refereert hij _____ de schadelijke effecten van een ontploffing op ongeboren kinderen.
- f. _____ **grond** _____ eerder onderzoek is het aannemelijk dat tweedetaalsprekers van het Nederlands moeite zullen hebben met het verwerven van modale partikels.
- g. _____ **de loop** _____ de negentiende eeuw verwierven schrijvers een autonome positie.
- h. Geëngageerde schrijvers **worstelen** voortdurend _____ hun positie _____ **opzichte** _____ de "geautonomeerde literaire praktijk".
- i. **Lijnrecht** _____ de opvatting van Sartre **staan** de ideeën van Theodor Adorno.

5.3 OPDRACHTEN

5.3.1 OPDRACHT: WOORDENSCHATTOEFENINGEN

Maak de oefeningen die nog niet aan bod kwamen tijdens het college. Controleer aan de hand van de sleutel (zie studiemateriaal Informatiesysteem).

5.3.2 OPDRACHT: ARTIKEL ““IN HOLLAND STAAT EEN HUIS””

Lees het artikel (Van Heuckelom 2015) en onderstreep interessante woorden en collocaties. Maak een samenvatting van het artikel waarin je de vraagstelling formuleert, de opbouw van het onderzochte corpus en de belangrijkste bevindingen bespreekt. (ca. 300 woorden)